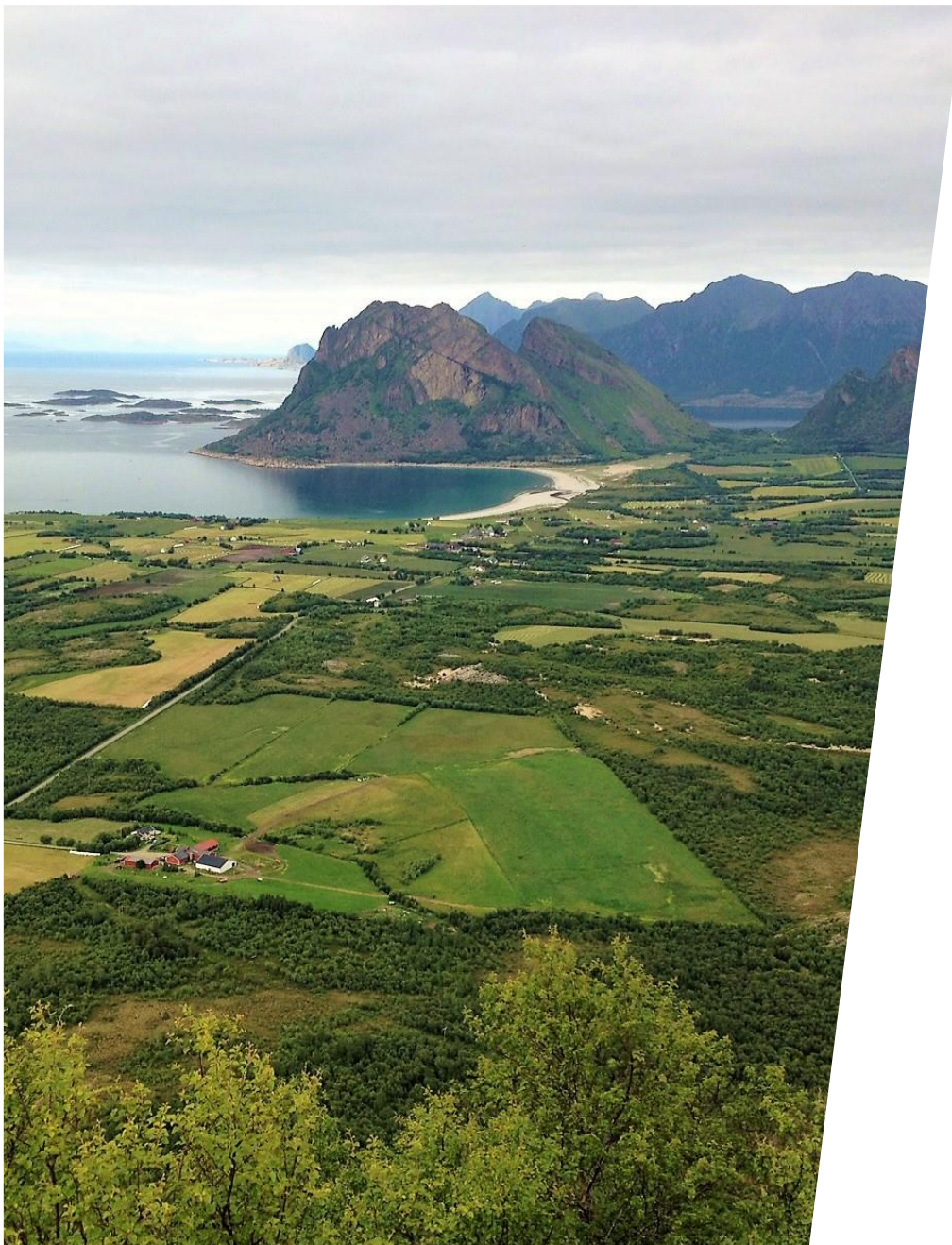

Plan for arbeid 2020–2025

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket

Plan for arbeid 2020–2025

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket

15. september 2020 (oppdatert 27. oktober 2020)

Bidragstere:

Riksantikvaren – Ragnhild Hoel, Cecilie Askhaven og Jostein Løvdal.

Landbruksdirektoratet – Kari Stuberg og Aud-Ingrid Krefting.

Miljødirektoratet – Sigrun Aune, Dordi Kjersti Mogstad og Aina Holst.

Forsidefoto: Engøløya i Steigen kommune, Nordland. Foto: Berit A. Staurbakk

Innholdsfortegnelse

1.	Utvalgte kulturlandskap i jordbruket – en kort oppsummering	6
2.	Oppdraget - prosess og arbeidsmåte	9
2.1	Om oppdraget	9
2.2	Kunnskap innhentet fra regional forvaltning	9
2.3	Annen informasjon til grunn for planen	10
3.	Forvaltning av ordningen	11
3.1	Om forvaltning av ordningen	11
3.2	Erfaringer fra overføringen av oppgaver til kommunene	11
3.3	Overordnet økonomistyring	12
3.4	Årsrapporter, budsjettinnspill og tildelingsbrev	12
3.5	Behov for andre rapporteringer, analyser og utredninger	14
3.6	Anbefaling av årlig ramme til sentrale felles tiltak	15
3.7	Oppsummering	15
4.	Eksisterende områder	16
4.1	Tilstand for landbruksdrift, biologisk mangfold og kulturminner	16
4.2	Behov for å styrke innsatsen for ulike tema	18
4.3	Behov for å endre eller justere grensene	23
4.4	Økonomisk ramme, kostnader og finansiering av tiltak	26
4.5	Oppsummering	29
5	Nye områder	31
5.1	Direktoratenes vurdering av de økonomiske mulighetene for utvidelse	31
5.2	Innspill fra fylkene med forslag til nye områder	31
5.3	Direktoratenes kriterier for utvelgelse	33
5.4	Nye områder – prosess, antall og tidsplan for utvidelse	34
5.5	Konsekvenser og risikofaktorer ved utvidelse av antall områder	34
6	Oppsummering av anbefalinger	36
6.1	Forvaltning av ordningen	36
6.2	Eksisterende områder	36
6.3	Nye områder	36
6.4	Tidsplan	37
	Vedlegg 1 Oversikt over Utvalgte kulturlandskap i jordbruket i 2020	38
	Vedlegg 2 Bestillingsbrev til regional forvaltning av 20.april 2020	41
	Vedlegg 3 Spørreundersøkelse regional forvaltning	44
	Vedlegg 4 Årsoversikt over direktoratenes arbeid med årsrapporter, budsjettinnspill og tildelingsbrev	48

Sammendrag

Plan for videre arbeid med Utvalgte kulturlandskap i jordbruket 2020–2025 er et oppdrag Landbruksdirektoratet, Miljødirektoratet og Riksantikvaren har fått fra Landbruks- og matdepartementet og Klima- og miljødepartementet. Planen skal baseres på gjeldende økonomiske ramme for ordningen, det vil si 37,3 mill. kroner årlig.

I kapittel 1 Utvalgte kulturlandskap i jordbruket – en kort oppsummering gjennomgår direktoratene viktige milepæler i satsingen 2009–2020.

I kapittel 2 Oppdraget – prosess og arbeidsmåte gjør direktoratene nærmere rede for forståelsen av oppdraget og hvordan det er gjennomført. Vi har hentet inn oppdatert kunnskap fra regional forvaltning gjennom en spørreundersøkelse, der fylkesmannens landbruksavdeling har koordinert arbeidet med bistand fra fylkesmannens miljøvern avdeling og regional kulturmiljøforvaltning i fylkeskommunen og Sametinget.

Kapittel 3 Forvaltning av ordningen omhandler forvaltningen fra og med 2020, da tilskuddsmyndigheten ble delegert til kommunene, ny forskrift trådte i kraft og nytt digitalt søknads- og saksbehandlersystem, Agros, ble innført i landbruksforvaltningen. Det kan vurderes om det er behov for å evaluere effektene av omleggingen når forskriften og tilhørende forvaltning har fungert en tid. Forvaltningsrutinene beskrives, inkludert økonomistyring og rutiner for rapportering, budsjettinns spill og tildelingsbrev hos fylkesmenn, direktorater og departementer. Direktoratene og departementene vil tidvis ha behov for rapporter eller analyser av resultater og effekter av tiltak. Eventuelle oppdrag fordrer god dialog i forkant og forankring i tildelingsbrev. Direktoratene anbefaler at den årlige rammen til sentrale felles tiltak økes fra 1 til inntil 1,6 mill. kroner i enkelte år, grunnet økt antall områder og aktører, samt mulig framtidig behov for kjøp av eksterne tjenester for å vurdere resultater og effekter av ordningen.

Kapittel 4 Eksisterende områder handler om tilstand, behov for styrking og behov for justering av grensene, samt vurdering av de økonomiske minimumsbehovene for områdene. Samlet tyder svarene fra regional forvaltning på et forholdsvis stort behov for å styrke innsatsen både når det gjelder landbruksdrift, biologisk mangfold og kulturminner. Regional forvaltning oppgir behov for å endre grensene for å ivareta verdiene på en bedre måte for 13 områder. Fire av disse er forholdsvis små endringer. Enkle grensejusteringer med god faglig begrunnelse og som ikke medfører behov for økt tildeling, kan besluttes fortløpende av direktoratene uten godkjenning fra departementene. Større utvidelser behandles på linje med nye områder.

Direktoratene anslår at behovene for årlig tildeling til de eksisterende områdene utgjør gjennomsnittlig 710 000 kroner per område, i sum om lag 32,7 mill. kroner årlig.

Kapittel 5 Nye områder handler om mulighetene for utvidelse av ordningen og oppdatert kunnskap om områdekandidater, samt plan for videre arbeid med utvelgelse. Direktoratene vurderer at det økonomiske handlingsrommet er på om lag 3 mill. kroner. Dette vil etter forholdene kunne åpne for en utvidelse med tre til fem områder.

Regional forvaltning har oppdatert oversikten over aktuelle områdekandidater og gjort en prioritering mellom dem. I en ny runde med utvelgelser vil direktoratene legge de samme kriteriene til grunn som tidligere, samt vektlegge at nye områder bidrar til å favne mangfoldet av jordbrukslandskap i Norge, regionalforvaltningens prioriteringer og lokale ønsker, motivasjon og engasjement.

Direktoratene vektlegger høy kvalitet og gode prosesser i videreføring av satsingen og anbefaler en tidsplan for arbeidet med utvidelse 2020–2025. Vi peker avslutningsvis på konsekvenser og risikofaktorer knyttet til utvidelse, og viser til tiltak for å motvirke negative konsekvenser.

I **kapittel 6 Oppsummering av anbefalinger** sammenfatter direktoratene anbefalingene om videre arbeid med Utvalgte kulturlandskap i jordbruket i perioden 2020–2025.

1. Utvalgte kulturlandskap i jordbruket – en kort oppsummering

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket er landskapsområder med store kulturhistoriske og biologiske verdier. De er helhetlige landskap formet av langvarig bruk, med landskapselementer og -strukturer preget av tradisjonelle driftsformer og byggeskikk. Områdene skal sikres langsiktig forvaltning, ved forutsigbar drift, samt skjøtsel og vedlikehold av verdiene. Utvalgte kulturlandskap i jordbruket skal gi kunnskap og opplevelser og være en ressurs for framtiden, både for grunneiere, drivere, lokalsamfunnet ellers, for tilreisende og for forvaltning og forskning.

Rapportene *Endelig rapport 1. juli 2007. Utvalgte kulturlandskap i jordbruket, og Utvalgte kulturlandskap i jordbruket. Tilråding til Landbruks- og matdepartementet og Miljøverndepartementet, 22.12.2008* gir nærmere informasjon om mål med satsingen og prosessen med utvelgelse i 2008/2009¹. Etablering av ordningen kan betraktes som et ledd i Norges oppfølging av den europeiske landskapskonvensjonen, som ble godkjent av Norge i 2001.

Tilskuddsordningen ble etablert i 2009 som et spleiselag mellom Landbruks- og matdepartementet (LMD) og Klima- og miljødepartementet (KLD). 20 områder ble økt til 22 i 2010. Med ordningen ble det etablert et godt samarbeid både mellom grunneiere og forvaltning, og mellom landbruks- og miljøsektoren på alle forvaltningsnivåer. Etter om lag fire års virketid ble Utvalgte kulturlandskap i jordbruket evaluert av Østlandsforskning². Østlandsforskning avslutter sin oppsummering slik:

... satsingen synes spesielt fordelaktig fordi den fokuserer på området som helhet, er fleksibel og langsiktig. Den bør videreføres.

I etterkant oppsummerte direktoratene evalueringen slik i sin rapport³ til departementene: *Hovedkonklusjonen i evalueringen er at berørte parter, inkludert offentlig forvaltning, grunneiere og næringsorganisasjoner, er fornøyd med forvaltning, prosesser, tilskuddsnivå og effekter av ordningen. Forbedringspunkter finnes, men evalueringen gir ingen grunn til å endre hovedtrekkene i satsingen på Utvalgte kulturlandskap i jordbruket. Sekretariatet tilrår derfor at satsingen utvides til nye områder, forutsatt økte økonomiske rammer, med samme forvaltningsmodell basert på samarbeid og frivillige avtaler.*

Fornøyde og motiverte grunneiere, gode resultater, samt en avtalebasert forvaltning som var mer fleksibel enn andre virkemidler innenfor landbruks- og miljøforvaltningen, bidro til

---

¹ <https://www.landbruksdirektoratet.no/no/miljo-og-okologisk/kulturlandskap/utvalgte-kulturlandskap#publikasjoner--rapporter-og-nyhetsbrev-mm>

² <https://www.ostforsk.no/publikasjoner/evaluering-av-satsingen-utvalgte-kulturlandskap-i-jordbruket/>

³

[file:///filserver/users/rh/system/nedlastinger/Utvalgte%20kulturlandskap%20Oppsummering%20og%20anbefalinger%20fra%20sekretariatet%20til%20LMD%20og%20KLD%20\(1\).pdf](file:///filserver/users/rh/system/nedlastinger/Utvalgte%20kulturlandskap%20Oppsummering%20og%20anbefalinger%20fra%20sekretariatet%20til%20LMD%20og%20KLD%20(1).pdf)

at satsingen i flere offentlige dokumenter i 2015 og 2016⁴ ble trukket fram som en hensiktsmessig måte å forvalte miljøverdier i jordbrukets kulturlandskap på. I mai 2016 vedtok Stortinget å be regjeringen videreutvikle dagens ordning med utvalgte kulturlandskap med sikte på å øke antall områder fram mot 2020. I årene 2017–2020 har budsjettet utviklet seg slik:

Tabell 1. Budsjettendringer i perioden 2016–2020 (mill. kroner)

	2016	2017	2018	2019	2020
Jordbruksoppgjøret/LMD	6	6	8	11	15,5
KLD	6	18,5	21,8	21,8	21,8
Sum	12	24,5	29,8	32,8	37,3

Utvalget av nye områder ble besluttet etter en arbeidsprosess i flere faser i 2017, der regional forvaltning kom med grundige innspill basert på egen faglig kunnskap og kontakt med kommuner og grunneiere. Direktoratene sammenstilte og vurderte innspillene og presenterte forslag til nye områder i to tilrådingsrapporter, 15. mai 2017 og 22. januar 2018⁵. Departementene sluttet seg til disse. De to siste områdene i denne utvidelsesrunden kom på plass i 2020⁶.

Tabell 2. Utvikling i antall områder 2016–2020

	2016	2017	2018	2019	2020
Antall områder	22	32	41	44	46

I perioden 2009–2016 ble midlene forvaltet i tråd med føringer gitt i budsjettproposisjon og tildelingsbrev, forvaltningsloven og Reglement for økonomistyring i staten. Fra 2017 trådte en forskrift for ordningen i kraft, felles med tilskuddsordningen for to verdensarvområder over jordbruksavtalen. Forskriften medførte at man gikk fra avtalebasert forvaltning til søknad om tilskudd. Denne forskriften ble revidert i forbindelse med overføring av ansvar for forvaltning av tilskudd over de to ordningene til kommunen, som trådte i kraft 1. januar 2020. Endret forvaltningsmodell er nærmere omtalt i kapittel 3.

I april 2020 ble ny stortingsmelding om kulturmiljøpolitikken⁷ lagt fram. Meldingen framhever Utvalgte kulturlandskap som en inspirasjon for de nye bevaringsstrategiene, med sin helhetlige tilnærming og samarbeid mellom ulike sektorer, ulike forvaltningsnivåer og

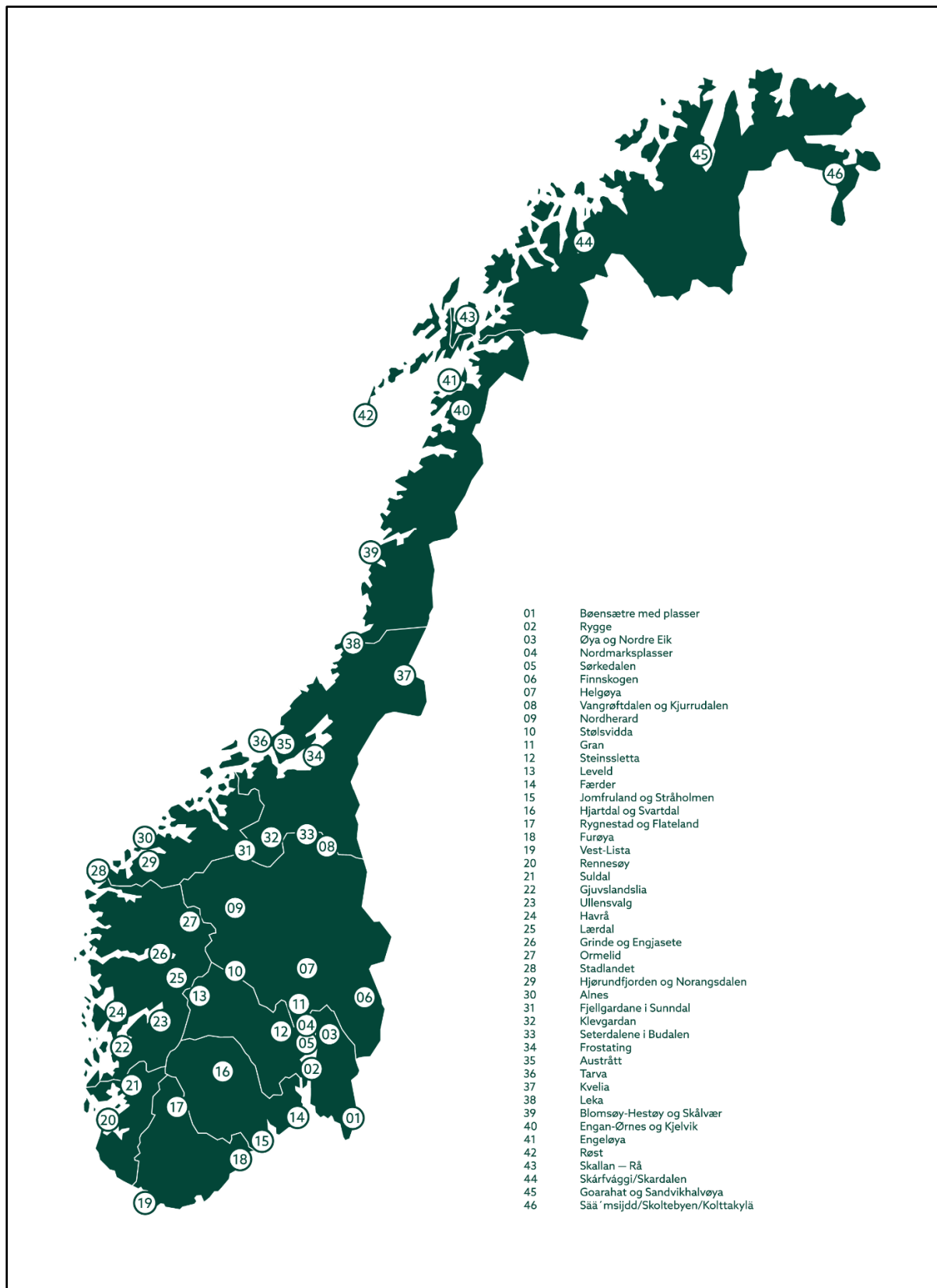
⁴ Blant annet Meld. St. 14 (2015–2016), Natur for livet (desember 2015) og Dokument 8:6 S (2015–2016) - et representantforslag knyttet til Stortingets behandling av nasjonal strategi for bier og pollinering som foreslo en utvidelse av ordningen fra 22 til 100 områder (mars 2016).

⁵ Se <https://www.landbruksdirektoratet.no/no/miljo-og-okologisk/kulturlandskap/utvalgte-kulturlandskap#publikasjoner--rapporter-og-nyhetsbrev-mm->

⁶ Se vedlegg 1 – Oversikt over Utvalgte kulturlandskap i jordbruket i 2020

⁷ Meld. St. 16 (2019-2020) Nye mål for kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-16-20192020/id2697781/>

mellom forvaltning og grunneiere. I et oppfølgingspunkt vil regjeringen videreføre samarbeidet om ordningen og vurdere å øke antall områder innenfor eksisterende rammer.

Figur 1. Kart over alle områder som er med i Utvalgte kulturlandskap i 2020

2. Oppdraget - prosess og arbeidsmåte

2.1 Om oppdraget

Landbruksdirektoratet, Miljødirektoratet og Riksantikvaren fikk i likelydende tildelingsbrev for 2020 i oppdrag fra LMD og KLD å

... levere forslag til plan for videre arbeid med Utvalgte kulturlandskap i jordbruket fra 2020 til og med 2025. Planen skal vurdere status for ordningen og muligheter for utvelgelse av nye områder, inkludert en tidsplan, samt behovet for eventuelt å styrke eksisterende områder. Planen skal baseres på gjeldende økonomiske rammer. Frist 15.09.20.

I innledende møte mellom direktoratene og departementene avklarte man at oppdraget omfatter følgende tre oppgaver:

- redegjøre for status i forvaltningen av ordningen i dag
- vurdere behovet for å styrke eksisterende områder
- vurdere muligheter for utvelgelse av nye områder, inkludert en tidsplan for dette

Videre ble følgende lagt til grunn i direktoratene vurderinger:

- Utvalgte kulturlandskap har en årlig økonomisk ramme på 37,3 mill. kr i planperioden.
- Forvaltningsmodellen per 1. februar 2020 gjelder for planperioden. Oppdraget omfatter ikke å vurdere denne.
- Eksisterende områder innenfor ordningen skal forvaltes forsvarlig.
- Behovene i de eksisterende områdene vil ha betydning for i hvilken grad det er rom for å ta inn nye områder.
- Økonomiske og administrative konsekvenser av eventuelt å styrke eksisterende områder og utvide med nye områder beskrives så langt mulig og formålstjenlig.

Oppdraget ble løst basert på eksisterende kunnskap, med interne ressurser i direktoratene, samt bidrag fra regional forvaltning. Direktoratenes arbeid ble koordinert av Riksantikvaren.

2.2 Kunnskap innhentet fra regional forvaltning

I dette dokumentet bruker vi betegnelsene «regional forvaltning» eller «fylkene» når vi omtaler fylkesmannsembetenes landbruks- og miljøvernavdelinger, kulturmiljøforvaltningen i fylkeskommunene og Sametinget samlet.

Direktoratene har valgt å innhente konkret kunnskap fra regionalt forvaltningsnivå for å kunne vurdere behovet for å styrke eksisterende områder, og å vurdere muligheten for utvidelse av ordningen. En digital spørreundersøkelse gikk derfor i april 2020 til regional forvaltning⁸. Fylkesmennenes landbruksavdelinger ble bedt om å koordinere arbeidet, med vekt på tverrfaglig og tverretatlig forankring ved at fylkesmennenes miljøvernavdelinger og

---

⁸ Se vedlegg 2 – Bestillingsbrev til regional forvaltning av 20. april 2020 og vedlegg 3 – Spørreundersøkelse regional forvaltning

regional kulturmiljøforvaltning i fylkeskommunene og Sametinget skulle involveres. I svarene ga regionalforvaltningen oppdatert informasjon om eksisterende områder og en vurdering av nye kandidatområder.

Regional forvaltning ble bedt om å ta utgangspunkt i kjente områder fra tidligere utvelgelsesrunder og vurdere om det er områder som ikke lenger er aktuelle, og om det er nye kandidater som bør inn på oversikten over aktuelle kandidater. Direktoratene anbefalte at regional forvaltning, både ved videreføring av aktuelle kandidater fra 2017 og ved nye kandidater, hadde dialog med kommunene om interessen for deltakelse. På grunn av knapp tid ba vi dem i denne runden avvente kontakt med grunneiere og drivere.

Svarene har gitt grunnlag for arbeidet med kapittel 4 og 5.

2.3 Annen informasjon til grunn for planen

De siste årsrapportene fra fylkesmennene⁹ og erfaringer fra siste utvidelsesrunde i 2017 og 2018 har gitt viktig kunnskap i arbeidet med planen. Ikke minst gjelder dette erfaringstall fra økonomisk rapportering og anslagene for årlig tildeling til områdene som direktoratene gjorde i 2017 og 2018.

---

⁹ Fylkesmennenes landbruksavdelinger utarbeider årsrapportene, i samråd med fylkesmennenes miljøvern- og regional kulturmiljøforvaltning i fylkeskommunene og Sametinget

3. Forvaltning av ordningen

I dette kapitlet beskriver vi kort forvaltningsrutinene, inkludert økonomistyring og rutiner for rapportering, budsjettinnspill og tildelingsbrev hos fylkesmenn, direktorater og departementer.

3.1 Om forvaltning av ordningen

Som en del av kommunereformen, og i tråd med Stortingets vedtak, fikk kommunene i 2020 overført ansvaret for forvaltning av tilskudd til Utvalgte kulturlandskap i jordbruket¹⁰. KLD og LMD fastsatte ny forskrift om tilskudd til tiltak i Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og verdensarvområdene Vegaøyen og Vestnorsk fjordlandskap med ikrafttredelse 1. januar 2020¹¹.

Kommunen har overtatt det forvaltningsansvaret som tidligere lå hos fylkesmannen. Dette gjelder blant annet myndighet til å fatte vedtak om tilskudd, utbetaling av tilskudd, og oppfølging og kontroll av tilskudd. Fylkesmannen er klageinstans.

Fleksibiliteten knyttet til planlegging og gjennomføring av tiltak skal videreføres med kommunene som forvaltningsmyndighet. Direktoratene oppfatter at det er viktig med felles arenaer hvor aktørene på ulike nivåer kan samles. Kommunene har i stor grad fagkompetanse på landbruksområdet, men i mindre grad innen naturmangfold- og kulturminnefeltet. Kontakt med, og bistand fra, regionale fagetater er avgjørende for kunnskapsbasert forvaltning av ordningen.

Regional forvaltning har ansvar for å legge til rette for kunnskapsoverføring og koordinering på tvers av kommunene. Dette er avgjørende for at kommunene skal få tilstrekkelig informasjon til å kunne ivareta ordningen på en god måte.

Samtidig som forvaltningsoppgavene er flyttet til kommunene, har antallet Utvalgte kulturlandskap i jordbruket økt fra 22 områder i 2016 til 46 områder i 2020. 51 kommuner er involvert i ordningen. Antallet fylker er redusert fra 19 til 11. Overføring av oppgaver fra fylkesmannen til kommunene i 2020 medførte at forvaltningsrutinene, inkludert økonomistyring og rutiner for rapportering ble endret eller må endres. Nytt digitalt søknads- og saksbehandlersystem, Agros, ble tatt i bruk i 2020.

3.2 Erfaringer fra overføringen av oppgaver til kommunene

Ny forskrift for Utvalgte kulturlandskap og verdensarvsatsingen over jordbruksavtalen var på høring i 2019. Flere av høringsinstansene så det som positivt at forvaltningsansvar og vedtaksmyndighet overføres til kommunen og håndteres lokalt. Samtidig pekte mange på at en forutsetning for en vellykket forvaltning er at det følger med nok ressurser til å utføre arbeidsoppgavene, og at fylkesmannen får beholde sine ressurser. Dette ble gjentatt av flere i spørreundersøkelsen tilknyttet denne planen.

---

¹⁰ Meld. St. 14 (2014-2015) og Prop. 91 L (2016-2017)

¹¹ <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2019-12-18-2024>

Årsrapporteringen for 2019 fra embetene viser at aktiviteten i de fleste områder er svært god. Samtidig oppfatter direktoratene at de to siste årene har vært arbeidskrevende for forvaltningen, blant annet fordi mange nye områder fortsatt er i en etableringsfase. Kunnskapsgrunnlag, forvaltningsplaner og skjøtselsplaner utarbeides og ordningen må gjøres kjent. Samtidig er som nevnt forvaltningsmodellen for ordningen endret. Dette kan gi grunnlag for å vurdere om det er behov for å evaluere effektene av omleggingen når forskriften og tilhørende forvaltning har fungert en tid.

3.3 Overordnet økonomistyring

De overordnede forutsetningene for økonomistyring er ikke endret med ny forvaltningsmodell fra 2020. Landbruksdirektoratet samarbeider tett med Miljødirektoratet og Riksantikvaren om å forvalte den økonomiske rammen.

3.4 Årsrapporter, budsjettinnspill og tildelingsbrev

I det følgende beskrives de nye rutinene med årsrapporter, budsjettinnspill og tildelingsbrev etter at ny forvaltningsmodell for Utvalgte kulturlandskap ble innført 1. januar 2020¹².

Fordeling av ramme til sentrale felles tiltak

Før den økonomiske rammen skal fordeles fra direktoratene til fylkesmennene må direktoratene avklare med LMD og KLD hvor mye som skal settes av til sentrale felles tiltak, eksempelvis midler til grafisk profil, refotografering, nasjonale nettverkssamlinger og eksterne kartleggings- og evalueringsoppdrag.

Fordeling av fylkesvis ramme

Direktoratenes forslag til fordeling av samlet ramme til hvert fylkesmannsembete blir basert på fylkesmennes rapportering og budsjettinnspill til Landbruksdirektoratet, samt informasjon fra søknads- og saksbehandlersystemet Agros. Arbeidet med budsjettinnspill og årsrapporteringer vil foregå på samme måte som for andre LUF-ordninger i landbruket¹³.

Direktoratene foreslår en fordeling i fylkesvise rammer som skal godkjennes av LMD og KLD i henhold til ordinær prosess med Kommunal- og moderniseringsdepartementets (KMD) tildelingsbrev til fylkesmennene. Rammene blir tildelt som belastningsfullmakt fra KMD til fylkesmennene i tildelingsbrev. Styringsdokumentene er tilgjengelige på styringsportalen for fylkesmannen¹⁴. Landbruksdirektoratet fordeler den fylkesvise rammen i Agros i henhold til tildelingsbrevet.

Fylkesmannens virksomhets- og økonomiinstruks (VØI) gir generelle føringer for fylkesmannens virksomhet og gir oversikt over fylkesmannens faste oppgaver. Ordlyd i tildelingsbrev og i VØI om fylkesmannens oppgaver knyttet til Utvalgte kulturlandskap utarbeides i dialog mellom departementene og alle tre direktoratene. Tildelingsbrevet

---

¹² Se figur 2 som viser årshjul for direktoratenes arbeid med rapportering, budsjettinnspill og tildelingsbrev og vedlegg 4 med en tabell som viser en mer detaljert årsoversikt over det samme.

¹³ Landbrukets utviklingsfond (LUF)

¹⁴ <https://styringsportalen.fylkesmannen.no/2020/>

inneholder føringer for bruk av midlene og fylkesvise rammer. Hvis det skal gis føringer eller instruks om fordelingen av potten mellom kommunene i fylket, må dette omtales i tildelingsbrevet. Endring i oppdrag og nye oppdrag som gjelder ordningen må omtales i tildelingsbrevet.

Fylkesmannens fordeling av ramme til kommunene

Fylkesmannen viderefordeler rammen til kommuner som har forvaltningsansvar for Utvalgte kulturlandskap. Størrelsen på rammen avgjøres blant annet på grunnlag av samlet budsjetttramme, størrelse på areal, antall grunneiere, aktivitet, ubrukte midler og innmeldte behov, samspill med andre tilskuddsmidler og forvaltningsplaner eller lignende for områdene. Fylkesmannen sender tildelingsbrev til kommunene med føringer for bruk av midlene, og fordeler rammen i Agros.

Kommunenes forvaltning av tilskuddet

Kommunen skal lyse ut alle tildelte tilskuddsmidler og forvalte ordningen i tråd med ny forskrift. Ved utlysningen skal kommunen opplyse om hvilke tiltak det kan gis tilskudd til, satser og egenandeler for ulike tiltak, og om det er avsatt midler til felles tiltak for området.

Kommunens rapportering og kontroll

Kommunene og fylkesmennene må i samarbeid utarbeide rutiner og systemer for å innhente og utarbeide rapporter og budsjettinnspill på lignende måte som for andre LUF-ordninger. Etablerte systemer for kontroll og oppfølging på regionalt og kommunalt nivå skal etterleves.

Agros skal understøtte korrekt og effektiv forvaltning og er et verktøy som gir bedre mulighet til kontroll. Data og informasjon fra det nye fagsystemet gjør kontroll av søknader og kontroll av utbetaling av tilskudd enklere for lokal og regional forvaltning. Forvaltningen får med dette et godt grunnlag for å målrette tilskuddene og gi veiledning.

Fylkesmannens rapportering til direktoratene og departementer

Styringskravene til fylkesmennene ligger i tildelingsbrevet fra KMD. Tildelingsbrevet omfatter også særskilte rapporteringskrav som skal leveres enten i løpet av året eller i årsrapporten¹⁵.

Direktoratenes statistikk og årsrapporter om Utvalgte kulturlandskap

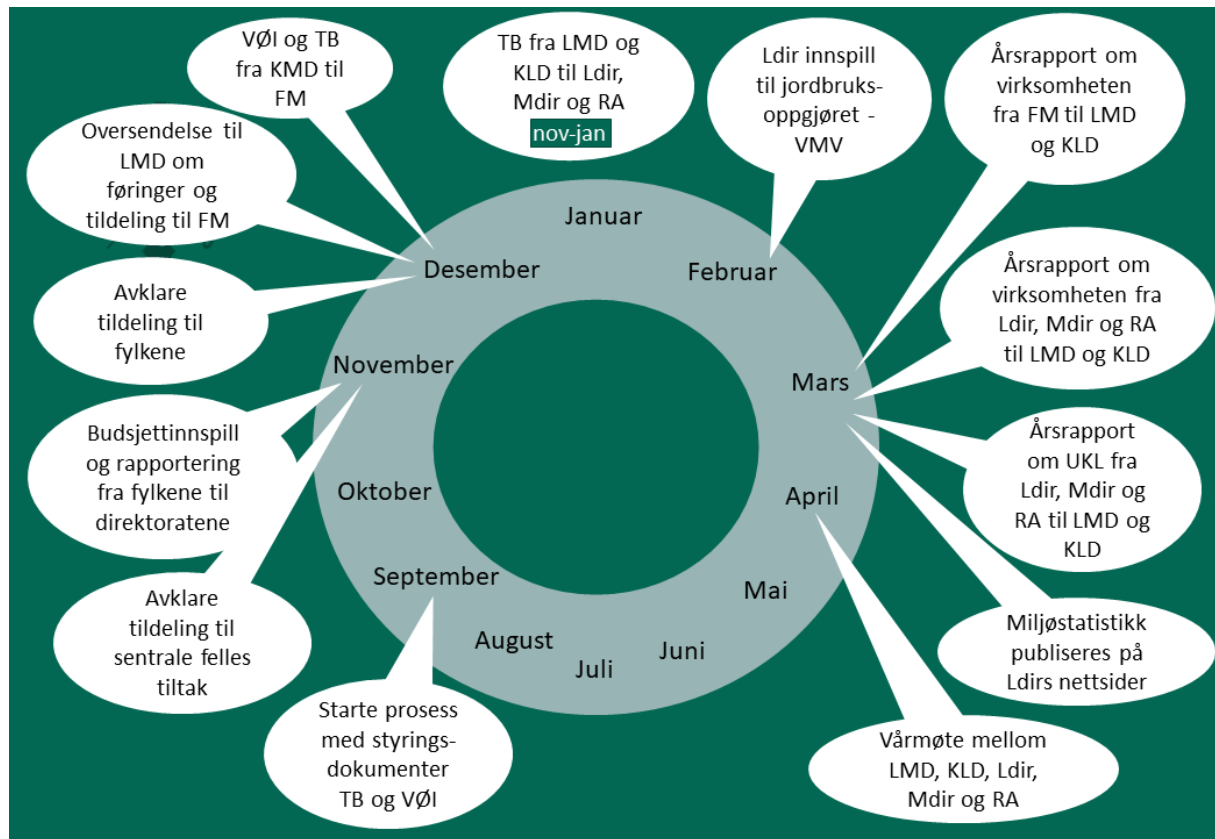
Direktoratene kan kun kreve opplysninger fra lokal og regional forvaltning som er nødvendig for å forvalte tilskuddet i tråd med forskriften, økonomireglementet og forvaltningsloven. Som følge av oppgaveoverføringen og nytt digitalt søknads- og saksbehandlersystem i 2020 har ikke direktoratene behov for samme type informasjon og rapportering fra fylkene og de utvalgte områdene som tidligere. Årsrapporten om Utvalgte kulturlandskap fra direktoratene til departementene blir som en følge av dette også mindre omfattende i årene framover.

I mars hvert år vil direktoratene utarbeide en forenklet årsrapport om Utvalgte kulturlandskap til LMD og KLD. Årsrapporten vil inneholde omtale av aktiviteter og resultater

---

¹⁵ Jf. krav til rapportering i kap. 7 i tildelingsbrevet og Landbruksdirektoratets *Mal for fylkesmennenes forbruksprognoser og årlig rapportering på virkemidler med regionale rammer*

basert på data fra Agros. Hovedtall og kort status om direktoratenes arbeid, overordnede vurderinger av områdenes aktiviteter, resultater og måloppnåelse vil inngå. Tall og informasjon fra Utvalgte kulturlandskap inngår også i Landbruksdirektoratets innspill til jordbruksforhandlingene (virkemiddelvurderingen), i Landbruksdirektoratets miljøstatistikk-nettsider¹⁶ og i direktoratenes respektive årsrapporter til departementene.

Figur 2: Årshjul for direktoratenes arbeid med rapportering, budsjettinnspill og tildelingsbrev. Se også vedlegg 4. Forkortelser: Fylkesmannen (FM), Landbruksdirektoratet (Ldir), Miljødirektoratet (Mdir), Riksantikvaren (RA), Landbruks- og matdepartementet (LMD), Klima- og miljødepartementet (KLD), Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD), virkemiddelvurdering (VMV), tildelingsbrev (TB), virksomhets- og økonomiinstruks (VØI)

3.5 Behov for andre rapporteringer, analyser og utredninger

I 3.4 ble direktoratenes faste oppgaver knyttet til rapportering beskrevet. Imidlertid vil både direktoratene og departementene tidvis ha behov for særskilte sammenstillinger, rapporter eller analyser av resultater og effekter av tiltak i enkeltområder eller for ordningen. Slike oppgaver kan bidra til å øke kvaliteten på arbeidet, og må gis som særskilte oppdrag i tildelingsbrev. Av ressursmessige hensyn fordrer dette en god dialog mellom departementene og direktoratene i forkant av at oppdrag eventuelt gis.

¹⁶ <https://www.landbruksdirektoratet.no/no/statistikk/miljostatistikk>

3.6 Anbefaling av årlig ramme til sentrale felles tiltak

Som omtalt i 3.4 settes det i samråd med departementene årlig av ramme til sentrale felles tiltak. Kostnader til nasjonale nettverkssamlinger, fagsamlinger, grafisk profil, refotografering, eksterne evalueringsoppdrag og lignende blir finansiert fra denne rammen, som vanligvis er på om lag 1 mill. kroner hvert år. Slike tiltak skal være til nytte for alle områder og det kan bli behov for å sette av en større ramme til dette formålet. Begrunnelsen for å øke rammen til sentrale felles tiltak er blant annet at antall områder og aktører har økt og at det dermed kan bli mer kostnadskrevende å arrangere nettverkssamlinger og fagsamlinger i årene framover. Ytterligere behov for å øke kunnskapen om effekter og vurdere resultater av ordningen, jf. 3.5, kan medføre et framtidig behov for kjøp av eksterne tjenester.

Direktoratene anbefaler at det, i de årene det er behov for det, settes av inntil 1,6 mill. kroner til sentrale felles tiltak. I de årene det er mindre behov for sentral ramme vil det gi åpning for noe høyere tildeling til områdene.

3.7 Oppsummering

De overordnede forutsetningene for økonomistyring er ikke endret med den nye forvaltningsmodellen som trådte i kraft i 2020.

Arbeidet med budsjettinnspill, rapporteringer og tildelingsbrev vil i stor grad foregå på samme måte som for andre LUF-ordninger i landbruket.

Direktoratene ser at det enkelte år kan være behov for særskilte rapporteringer, analyser og utredninger for å øke kunnskapen om effekter og vurdere resultater av ordningen. Etter omfattende endringer i forvaltningen av ordningen fra 2020, kan også en vurdere om det er behov for å evaluere effektene av omleggingene etter en tid. Slike oppgaver gis som særskilte oppdrag i tildelingsbrev. Av ressursmessige hensyn fordrer dette en god dialog mellom departementene og direktoratene i forkant av at oppdrag eventuelt gis.

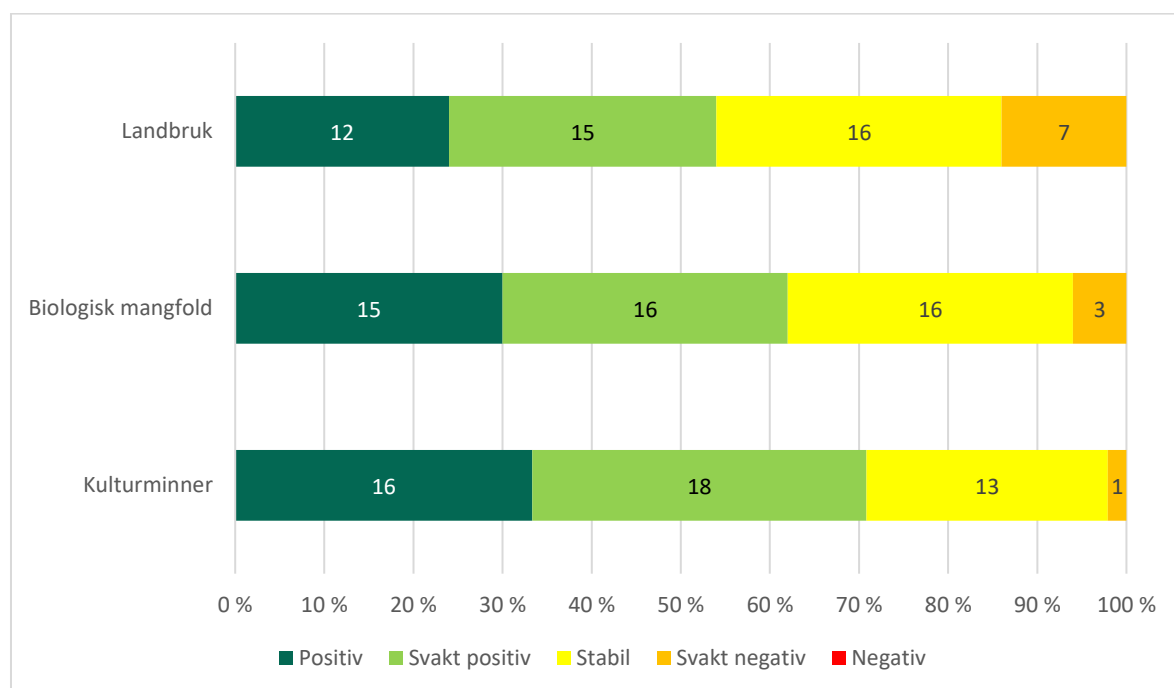
Direktoratene anbefaler at det, i de årene det er behov for det, settes av inntil 1,6 mill. kroner til sentrale felles tiltak.

4. Eksisterende områder

4.1 Tilstand for landbruksdrift, biologisk mangfold og kulturminner

For å vurdere situasjonen i dag ble fylkene spurt om status og utviklingstendenser i hvert utvalgt kulturlandskap for de tre temaene satsingen favner. Status og utviklingstendens ble rangert på en skala med fem trinn fra negativ til positiv. Gjennomsnittsverdien (på skala 1-5) var 3,7 for landbruk, 3,9 for biologisk mangfold og 4,0 for kulturminner.

Utviklingstendensen siden innlemmelsen i satsingen ble for de aller fleste av områdene vurdert som positiv, svakt positiv eller stabil (figur 3). Ingen områder har en negativ utvikling. Svakt negativ utvikling ble oppgitt for sju områder for temaområde landbruk, mens henholdsvis tre og ett område(r) er vurdert å ha en svak negativ utvikling for biologisk mangfold og kulturminner.

Figur 3. Vurdering av status og utviklingstendens siden innlemmelsen som utvalgt kulturlandskap for de tre temaene landbruk, biologisk mangfold og kulturminner. Grafene viser prosent svar i klassene fra positiv til negativ. Tallene på søylene markerer antall områder som eksempelvis har svart "positiv". Merk at dette gir høyere sum enn 46 når det summeres siden det for noen områder er krysset av for to svaralternativ.

Dagens status i områdene ble beskrevet videre i tekstvurderinger av tilstanden for verdiene som lå til grunn for utvelgelsen. I de neste avsnittene er hovedtrekkene for hvert tema summert opp. Av generelle kommentarer kan det eksempelvis nevnes at for ett område svarer fylket at "området har klart styrket sin status som viktig kulturlandskap. Kommunene har merket økt stolthet i befolkningen og det er blitt satt fokus på mange viktige tema".

De nyeste områdene, som fikk status som utvalgt kulturlandskap i 2017–2020, har naturlig nok ikke kommet like langt i arbeidet. Her er det behov for å få på plass tiltaksplaner, skjøtselsplaner og tilstandsvurderinger. I oppstartsfasen har en større del av den økonomiske rammen gått til utredninger og kartlegging for aktuelle tiltak i framtiden.

Landbruk

Aktiv landbruksdrift som bidrar med skjøtsel, tilgang på beitedyr og lignende er avgjørende for alle områdene og er en av forutsetningene for å få status som utvalgt kulturlandskap i jordbruket. I områder der det ikke er gårder i aktiv drift innenfor grensa, kan dette løses ved å hente beitedyr fra andre steder, at bønder utenfor området skjøtter arealer eller at andre utfører skjøtselen. Der status vurderes som positiv (12 områder) begrunnes det hovedsakelig med at området har en aktiv jordbruksdrift der arealene skjøttes og holdes i hevd.

I områder der status eller utviklingstendensen har blitt vurdert som svakt negativ (sju områder) trekkes det fram at gårdsbruk legges ned, at området er sårbart på grunn av få aktive drivere eller at rekruttering til landbruket er en utfordring. Nedgang i antall dyr på beite nevnes flere steder. For ett av seterområdene nevnes et stort behov for investeringer og modernisering for å opprettholde melkeproduksjon på setrene.

Biologisk mangfold

Status for biologisk mangfold vurderes som positiv i mange områder (15). Dette blir i stor grad begrunnet med at biologisk mangfold er godt kartlagt og at skjøtsel og restaurering er satt i gang. Økning i artsmangfold, samt klar forbedring av tilstanden i verdifulle naturtyper, nevnes også enkelte steder. Selv om det meldes om positiv utviklingstendens, så nevnes også at det er arbeid som gjenstår, eksempelvis at kartlegging av fugl og insekter tilknyttet kulturlandskapet mangler eller at areal i gjengroing fortsatt har behov for restaurering. Stabil tilgang på beitedyr trekkes fram som svært viktig for å sikre en god ivaretagelse av biologisk mangfold i årene framover.

Der status er vurdert som svakt negativ (tre områder) begrunnes dette hovedsakelig med utfordringer med å få skjøttet naturtypelokaliteter. Spredning av fremmede arter (sitkagran) og for høyt beitetrykk trekkes også fram.

Kulturminner

Fylkene melder at arbeidet har kommet godt i gang i mange områder, men at det fortsatt gjenstår tiltak. Der status vurderes som positiv (16 områder) trekkes det fram at det har blitt utført tiltak knyttet til blant annet istandsetting av bygninger og steingjerder og skjøtsel av andre kulturminner. I tillegg har det blitt gjort tilstandsvurderinger og utarbeidet planer for istandsetting. Det poengteres fra fylkene at i områder med mange gamle bygninger kan det fortsatt være et stort behov for istandsetting, selv om en del tiltak allerede er utført.

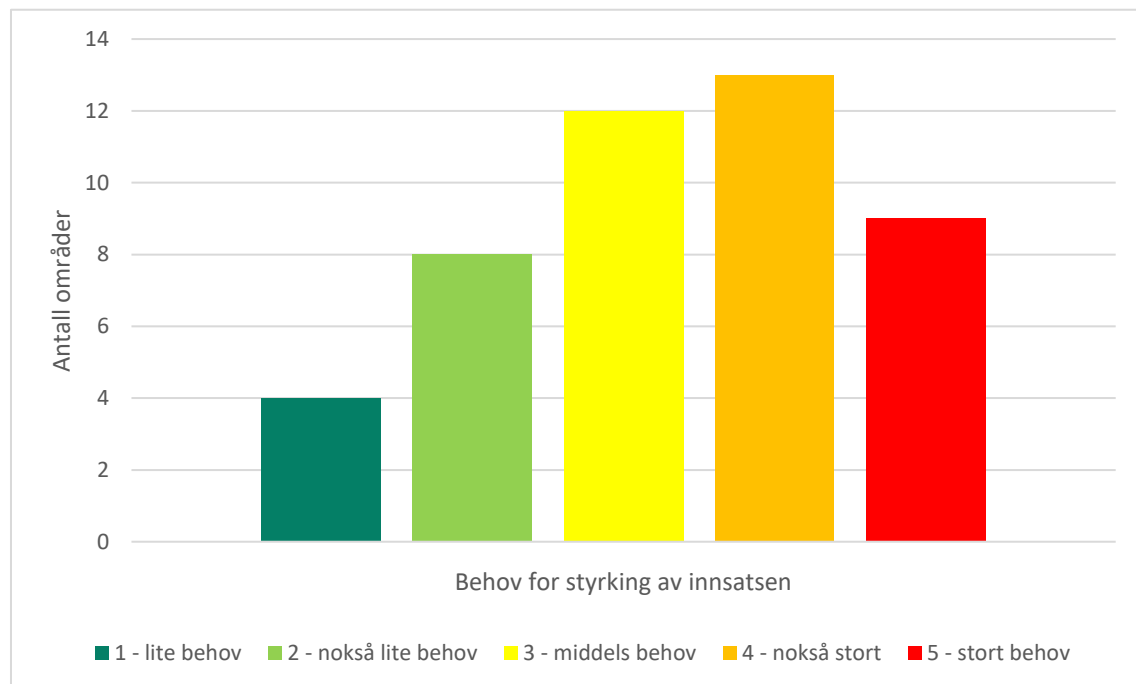
Det er kun for ett område at status for kulturminner er vurdert som svakt negativ. Dette området har nylig blitt utvalgt kulturlandskap, og er derfor fremdeles i en oppstartsfase med hensyn til tilstandsvurderinger og planer for istandsetting av kulturminner.

4.2 Behov for å styrke innsatsen for ulike tema

Behovet for å styrke innsatsen for temaene landbruk, biologisk mangfold og kulturminner ble for hvert område vurdert på en skala fra lite behov (trinn 1) til stort behov (trinn 5). I tillegg ble det gitt kommentarer til vurderingen.

Landbruk

Behovet for å styrke innsatsen for å sikre landbruksdrift i området ble for ni områder vurdert som stort (trinn 5), mens det for 13 områder ble oppgitt nokså stort (trinn 4) og for 12 områder oppgitt middels behov (trinn 3).

Figur 4: Behov for å styrke innsatsen for å sikre landbruksdrift i området

I et stort antall av besvarelsene framgår det at rekruttering er en utfordring og at det aller viktigste for å styrke landbruksdriften er å fremme rekruttering og å bidra til at nye generasjoner tar over driften. Det kan eksempelvis skje ved å drive motivasjonsarbeid overfor nye drivere eller bidra økonomisk til investeringer som letter overtakelsen. I enkelte av de utvalgte kulturlandskapene er det sårbare jordbruksmiljøer preget av små enheter og store investeringsbehov. Det er behov for investeringer blant annet i driftsbygninger, og det pekes på at tilskuddsordningen for utvalgte kulturlandskap kan bidra til delfinansiering.

Viktigheten av å ha tilgang på (nok) beitedyr nevnes for flere områder. Områdene er sårbare for endringer som fører til færre beitedyr, og det er behov for å sikre stabil tilgang på beitedyr av ulike dyreslag. Det pekes på behov for investeringer i gjerder for å sikre styrt beiting og for å minske konflikter med blant annet hyttefolk og turister. Konflikt mellom rovdyr og beitedyr trekkes også fram som en utfordring for noen av de utvalgte kulturlandskapene.

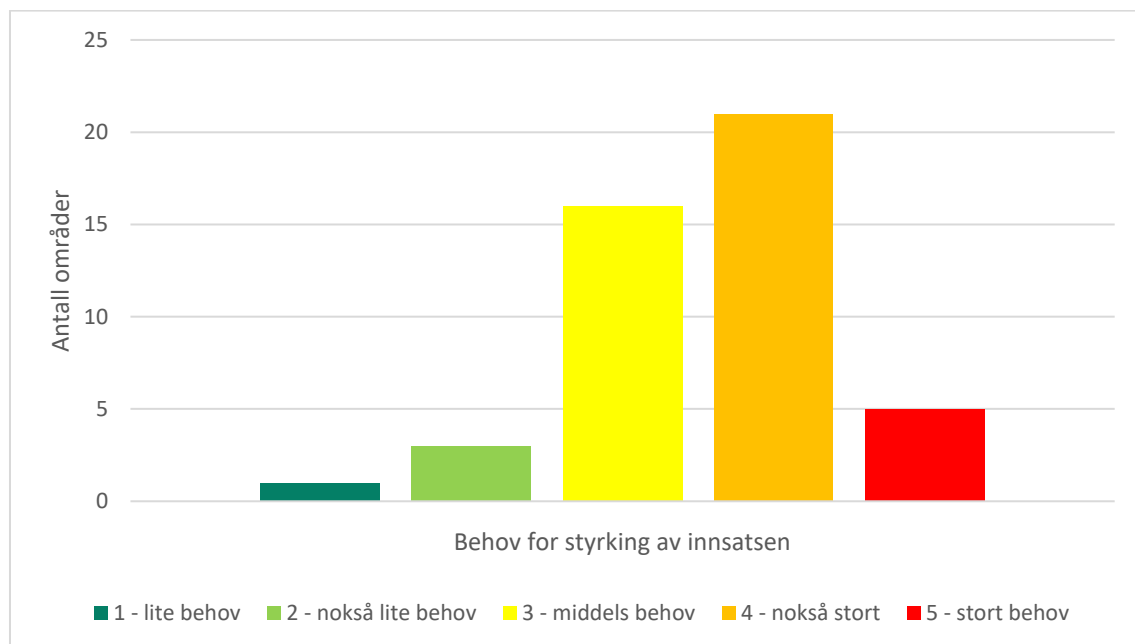
Det ligger også et potensiale i landbruksbasert næringsutvikling, for eksempel knyttet til lokalmat eller turisme.

Fylkene oppgir at det er behov for tiltak knyttet til:

- rekruttering/generasjonsskifte
- å sikre stabil tilgang på beitedyr
- gjerder for å styre beiting og ev. hindre konflikter
- investering i nye driftsbygninger (eksempelvis knyttet til seterdrift eller krav om løsdrift)
- investering i utstyr for å få utført skjøtsel

Biologisk mangfold

Behovet for å styrke innsatsen for å sikre biologisk mangfold ble for de fleste av områdene vurdert som nokså stort (trinn 4, 21 områder) eller middels (trinn 3, 16 områder). For fem områder har fylkene oppgitt et stort behov (trinn 5) for å styrke innsatsen for biologisk mangfold. Fire av disse fikk status som utvalgt kulturlandskap i jordbruket i perioden 2017-2019 og er relativt nye områder.

Figur 5. Behov for å styrke innsatsen for å sikre biologisk mangfold i området

Videreføring av dagens skjøtsel trekkes fram som det aller viktigste for å sikre biologisk mangfold i områdene. Det skjer mye godt skjøtselsarbeid, både med beiting og slått, og det pekes på at det er viktig at denne innsatsen fortsetter i framtiden. Det er behov for økt skjøtsel mange steder, samt forutsigbarhet i tilgangen på beitedyr. I tillegg er det behov for ytterligere kartlegging og skjøtsel av eksempelvis områder som er i gjengroing eller utsatt for annen negativ påvirkning. Revideringer av skjøtselsplaner er også aktuelt i mange områder.

For flere av områdene pekes det på behov knyttet til spesifikke naturtyper (slåttemyr, høstingsskog, dammer) eller artsgrupper (beitemarksopp, insekter). Dette gjelder både behov for kartlegging og for kunnskap om spesifikke skjøtselsmetoder. Enkelte naturtyper eller arter krever mer innsats enn en kan forvente at gårdbrukere eller drivere selv tar ansvar for, og da kan det være behov for hjelp fra personer med spesialkompetanse, eksempelvis i lyngbrenning. I to områder nevnes også et behov for overvåkning av det mest verdifulle arealet for å se at skjøtselstiltak virker og at verdiene blir ivaretatt.

Innsats mot fremmede arter er satt i gang i mange av de utvalgte kulturlandskapene. Det er likevel fortsatt et behov for kartlegging og fjerning av blant annet hagelupin, kjempespringfrø, platanlønn og sitkagran.

For et par områder tas det opp at det er noe uklar ansvarsfordeling mellom ulike tilskuddsordninger (Regionalt miljøprogram (RMP), Utvalgte kulturlandskap, Tiltak for trua naturtyper), slik at det kan være vanskelig for gårdbrukere eller drivere å vite hvilken ordning de kan få tilskudd fra. I tillegg er det ulike søknadsfrister for de ulike ordningene. For å sikre biologisk mangfold i områdene er det en fordel at dette er så klart som mulig.

Fylkene oppgir at det er behov for tiltak knyttet til:

- å opprettholde (og enkelte steder øke) skjøtselen
- å få på plass skjøtselsplaner og utføre ytterligere kartlegging (både ny kartlegging og rekartlegging)
- kunnskapsheving om spesifikke naturtyper og arter
- behov for overvåkning og evaluering av skjøtselstiltak
- tiltak mot fremmede arter
- samordning mellom tilskuddsordninger

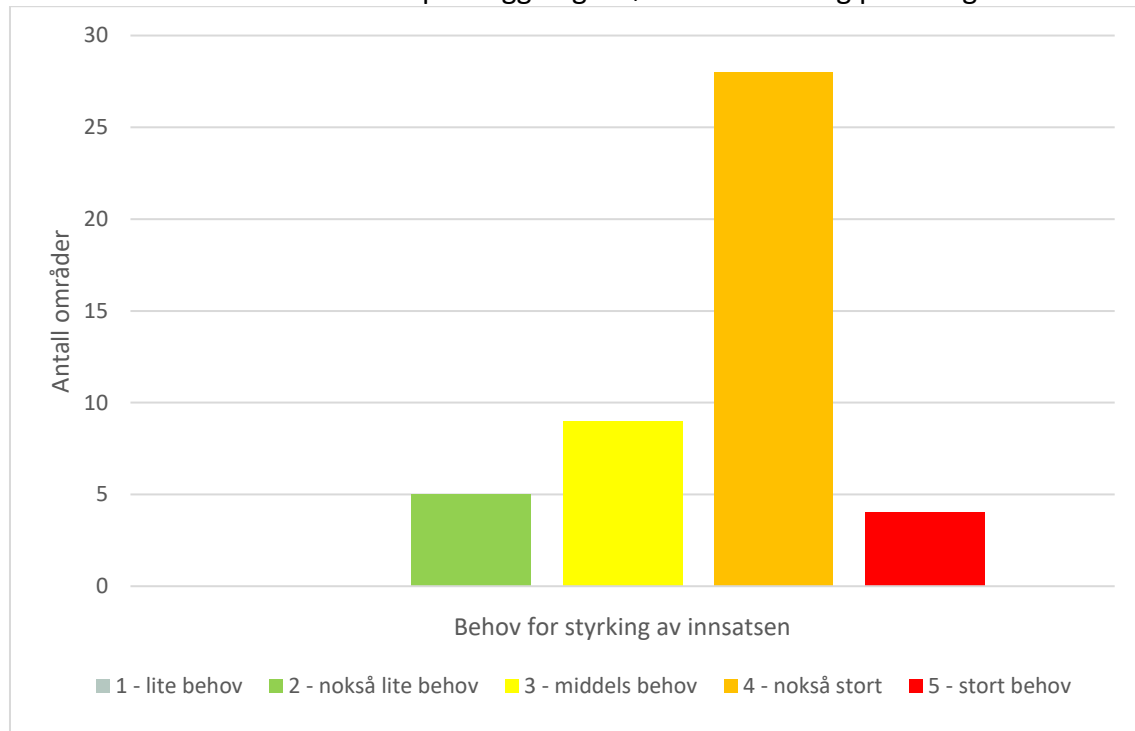
Kulturminner

For de fleste områdene (28) har fylkene vurdert behovet for å styrke innsatsen for å sikre kulturminner som nokså stort (trinn 4). Stort behov (trinn 5) ble oppgitt for fire områder som ble inkludert i satsingen i perioden 2017-2019, og der det er behov knyttet til stor bygningsmasse, skjøtsel av kulturminner og kompetanse om tradisjonelt bygningshåndverk.

Behovet for å styrke innsatsen for å sikre kulturminner er for mange områder koblet til en stor bygningsmasse der det må gjøres systematiske kartlegginger, prioriteringer og legges planer for istandsetting. Selv om mange tiltak er utført står fortsatt mye på vent. Dette er ofte kostnadskrevende tiltak og det tar derfor tid å rekke over alt som trenger istandsetting. I tillegg til bygninger er det behov knyttet til eksempelvis hageanlegg, steingjerder og murer.

I enkelte områder er det oppgitt å være stort behov for registrering av arkeologiske kulturminner, mens det andre steder er behov knyttet til skjøtsel av slike kulturminner. Generelt er det fortsatt behov for å få utarbeidet skjøtselsplaner, tilstandsrapporter og kostnadsoverslag.

Det beskrives ønske om mer veiledning fra kulturmiljøforvaltningen. For enkelte områder trekkes det også fram behov for å styrke kompetansen på tradisjonelt bygningshåndverk. Å ha lokale håndverkere som kan planlegge og utføre istandsetting på "riktig" måte er viktig.

Figur 6. Behov for å styrke innsatsen for å sikre kulturminner i området

Fylkene oppgir at det er behov for tiltak knyttet til:

- istandsetting av bygninger og prioriteringer av hva som skal tas først
- veiledning eksempelvis om hva en skal prioritere av vedlikehold og hvilke metoder som anbefales
- skjøtsel av kulturminner og utarbeiding av skjøtselsplaner
- kartlegging av arkeologiske kulturminner
- økt kompetanse knyttet til tradisjonshåndverk, istandsetting og vedlikehold

Andre forhold

Press fra ferdsel og turisme

For mange områder trekker fylkene fram utfordringer med å håndtere store og økende mengder besøkende knyttet til ferdsel og turisme. Lokalt er en usikker på hvordan besøkende skal tas imot, og det er derfor behov for tiltak for å kanalisere ferdsel og legge til rette for besøk på en mer bærekraftig måte. Det skisseres behov knyttet til skilting fra hovedvei, infoskilt i området, informasjon på internett, tilrettelegging av stier og lignende. En koordinert og samlet innsats med planlegging av tiltak knyttet til formidling og tilrettelegging for besøkende er ønskelig.

Noen få utvalgte kulturlandskap overlapper med store verneområder (nasjonalparker) og har fått utarbeidet besøksstrategi. Det pekes på at dette kan bidra positivt. Gjennom besøksstrategien legges en plan for hvordan press fra turisme skal reguleres, noe som kan gi god sikring mot mange trusler.

Kommuneplan og utbygginger

I enkelte områder er det lite utbyggingspress, mens det i andre områder er utbyggingsplaner knyttet til bebyggelse og infrastruktur som kan berøre deler av det utvalgte området. Det er planer om utbygging av vei, jernbane, hytter og vindkraftanlegg som kan påvirke verdier i områdene negativt. Fra starten av satsingen har det vært et ønske at kommunene sikrer de utvalgte kulturlandskapene mot uønskete inngrep, gjerne gjennom bruk av hensynssone i kommuneplanens arealdel. I årsrapporten for Utvalgte kulturlandskap i 2019 meldes det om at 25 områder har etablert hensynssone. I spørreundersøkelsen trekker fylkene fram konkrete behov for å legge inn hensynssone i forbindelse med rullering av kommuneplanens arealdel og sikre videreføring av hensynssone ved sammenslåing av kommuner.

Næringsutvikling

Behov knyttet til landbruksbasert næringsutvikling er nevnt under tema landbruk. I tillegg nevner et fylke for ett område at det er store behov for tiltak og investeringer knyttet til tilrettelegging for næring. Behov for en plan for å vurdere næringsutvikling trekkes fram i et annet område. Det er et potensiale for utvikling av turisme, kobling mot turistsatsinger og behov for investeringer i den forbindelse.

Fylkene oppgir at det er behov for tiltak knyttet til:

- legge til rette for gode verktøy for informasjon og skilting for kanalisering av ferdsel
- utarbeide besøksstrategier der det er behov for det
- stimulere til revisjoner av forvaltningsplaner og god lokal organisering
- stimulere til at flere utvalgte kulturlandskap sikres som hensynssone i kommuneplaner
- god samordning mellom kommuner der området strekker seg over flere kommuner
- legge til rette for lokal næringsutvikling

Direktoratens kommentar til fylkenes vurdering av behov for styrking i områdene

Konkrete behov for å utføre tiltak i områdene bør gjenspeiles i gjeldende planer. Forskriften gir rom for lokal tilpasning og prioritering av tiltak. Utgangspunktet for tildeling av tilskudd skal være forvaltningsplan, skjøtselsplaner, kostnadsoverslag og ajourførte satser og prioriteringer i kommunen.

Ikke alle behov for tiltak kan dekkes via tilskudd fra Utvalgte kulturlandskap. En del av behovene er knyttet til komplekse problemstillinger, og må løses på andre måter enn gjennom tildeling av tilskudd. En problemstilling som trekkes fram av de fleste områdene er utfordringer knyttet til overordnede rammebetingelser for jordbruksdrift i Norge. Dette er noe det legges stor vekt på i svarene fra fylkene om behov for styrking av landbruket.

Fylkene oppgir behov knyttet til konkrete tiltak direkte i områdene og til tiltak som berører flere områder. De siste kan det være mest hensiktsmessig å gjennomføre som regionale og sentrale felles tiltak. Dette gjelder eksempelvis klargjøring av forholdet mellom ulike tilskuddsordninger eller veiledning i bruk av grafisk profil. Direktoratene vil til enhver tid vurdere hvilke tiltak som skal prioriteres gjennom den sentrale potten.

Konsekvenser av styrking av eksisterende områder

Positive konsekvenser av å styrke eksisterende områder er økt aktivitet og bedre ivaretagelse av naturmangfold, kulturarv og landbruksdrift. Dette bidrar til å understøtte de formål ordningen skal ivareta, og kan også ha andre samfunnsnyttige effekter. For enkelte områder kan en styrking være avgjørende for en positiv utvikling.

Negative konsekvenser av å styrke eksisterende områder er at det spiser av budsjettetrammen, og dermed kan begrense muligheten til å utvide satsingen med flere nye områder. Iverksetting av nye tiltak kan også gi administrative konsekvenser ved økt arbeidsbelastning hos kommuner, fylker eller direktorat.

4.3 Behov for å endre eller justere grensene

For noen områder kan en ny avgrensning av området være et bidrag til å styrke innsatsen og dermed bidra til å styrke verdier i områdene. Forskriften gjelder for tiltak innenfor Utvalgte kulturlandskap i jordbruket slik disse områdene er avgrenset i Naturbase. Fylkene oppgir at de fleste områdene (33) ikke har behov for eller ønsker om å justere grensene. For 13 områder oppgis et behov for å utvide grensen, mens ingen områder har behov for å redusere størrelsen på området. Oversikt over områder der det er meldt inn behov eller ønsker om grensejustering ligger i tabell 4.

For tre av områdene er det snakk om en mindre utvidelse i form av et lite areal og som ikke medfører økning i antallet drivere innenfor det utvalgte kulturlandskapet. I ett område er det snakk om en mindre utvidelse, men med en økning på en til to drivere. For de resterende ni områdene er det forslag om større utvidelser, der ett område ikke involverer flere drivere og det for øvrige områder er uklart hvor mange drivere utvidelsen vil omfatte. Det er behov for å få mer informasjon om omfang av disse utvidelsene med hensyn på areal og antall drivere.

Behovet for å utvide eksisterende områder begrunnes med ønske om å få en mer naturlig forvaltningsenhet basert på gårdenes tradisjonelle og nåværende bruk av området, avgrensning av KULA-område¹⁷ eller lignende. I andre områder er det ønske om å få med gårder eller areal som kan være naturlig å se i sammenheng med dagens område. For et par områder (Helgøya og Leka) skisseres muligheten for en større utvidelse på lengre sikt.

Direktoratene har ikke vurdert de konkrete behovene og ønskene om å utvide eksisterende områder. Dette vil bli gjort når det eventuelt fremmes tilråding om endringer fra fylkene.

---

¹⁷ Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA) er et nasjonalt register som Riksantikvaren etablerer i samarbeid med regional kulturmiljøforvaltning.

Tabell 4. Oversikt over områder der det er oppgitt behov for å utvide størrelsen på det utvalgte kulturlandskapet. I kolonnen "omfang utvidelse" er det tatt med informasjon om antall drivere utvidelsen omfatter der dette er oppgitt.

Fylke	Område	Omfang utvidelse	Kommentar	Antatt behov økt tildeling
Viken	Leveld	<i>Større utvidelse Ikke flere drivere</i>	Øylistølane nordvest for og Heimstølene sør for området (ca. ¼ større).	Ja?
Viken	Steinssletta	<i>Større utvidelse</i>	Utvidelse som samsvarer med avgrensning av KULA-område.	Ja
Oslo	Nordmarksplasser	<i>Mindre utvidelse</i>	Et par dekar slåttemark.	Nei?
Innlandet	Stølsvidda	<i>Større utvidelse?</i>	Få med områder med flere aktive støler og en del biologiske verdier og kulturminner.	Ja
Innlandet	Helgøya	<i>Større utvidelse. Foreslås på lang sikt</i>	Forslag om å på sikt utvide området til å omfatte et større område med Mjøsa som midtpunkt der både Nes, Stange Vestbygd og Balke er med.	Ja
Vestland	Stadlandet	<i>Større utvidelse</i>	Utvidelse for å få med bygder med flere gårdsbruk i aktiv drift og drivere med erfaring fra tradisjonell skjøtsel av kystlynghei. Utvide i samsvar med KULA-område. Trolig ca. 50 - 60 km ² , uklart hvor mange drivere.	Ja
Vestland	Gjuvslandslia	<i>Mindre utvidelse, 1-2 flere drivere</i>	Eventuelt inkludere areal som er del av det samme landskapsvernområdet (ca. 25 dekar).	Nei?
Møre og Romsdal	Hjørundfjorden og Norangsdalen	<i>Ukjent størrelse på utvidelse. Foreslås på sikt</i>	Fått tilbakemelding på bygdemøter om muligheten for å justere grensene for området. Foreslås på sikt (når statusen som utvalgt kulturlandskap har "satt seg litt").	Ja?
Møre og Romsdal	Fjellgardane i Sunndal	<i>Større utvidelse</i>	Forslag fra kommune/grunneiere om å	Ja

			utvide til å inkludere hele Grødalen (ca. 10 km ²).	
Trøndelag	Leka	<i>Større utvidelse. Foreslås på lang sikt.</i>	Forslag om å på sikt inkludere hele Leka.	Ja
Nordland	Engan-Ørnes og Kjelvik	<i>Mindre utvidelse. Ikke flere drivere</i>	Få ei avgrensing som tar større hensyn til gårdsbrukenes tradisjonelle og nåværende bruk av området.	Nei
Nordland	Blomsøy-Hestøy og Skålvær	<i>Mindre utvidelse. Ikke flere drivere</i>	Få ei avgrensing som tar større hensyn til gårdsbrukenes tradisjonelle og nåværende bruk av området, og som omfatter flere områder som er registrert som verdifulle i Naturbase.	Nei
Troms og Finnmark	Goarahat og Sandvikhalvøya	<i>Størrelse utvidelse</i>	Utvide til bruk som er en naturlig del av området (ca. 1,5 km ²).	Ja

Konsekvenser av endring eller justering av grenser

Generelt vurderes konsekvensene på følgende måte:

- Utvidelse av noen eksisterende områder kan bidra til å styrke innsatsen i området. Det kan gi positive konsekvenser ved at området blir mer robust, eksempelvis ved inkludering av flere drivere for bedre tilgang på beitedyr der det trengs eller at det bidrar til større gjennomføringskraft i området.
- Små grensejusteringer uten økning i antall drivere vil ha små negative konsekvenser både økonomisk og administrativt, og kan gjennomføres uten å påvirke muligheten til å utvide satsingen med flere områder.
- Større endringer av grenser kan ha større påvirkning på den økonomiske tildelingen. Utvidelser som medfører økning i antall drivere, høyere antall beitedyr, flere kulturminner og flere lokaliteter med verdifulle naturtyper kan gi behov for økt økonomisk tildeling for å få utført tiltak i hele området. Slike utvidelser må derfor vurderes på lik linje som innlemmelse av nye områder
- De administrative konsekvensene vil trolig være mindre ved utvidelse av eksisterende områder sammenlignet med opprettelse av nye områder, siden arbeidet med Utvalgte kulturlandskap allerede er i gang og kommunen(e) har kjennskap til ordningen.

Før eventuelle grenseendringer godkjennes må det samles inn mer informasjon på linje med det som har blitt gjort tidligere.

Tidsplan for endringer av grenser

En tidsplan for justering av grenser i eksisterende områder ligger i tabell 5. Det må poengteres at «enkle» grensejusteringer med god faglig begrunnelse fra fylkene, og som antas å ikke medføre behov for økt tildeling, kan behandles og besluttet av direktoratene fortløpende ettersom tilråding fra fylkene kommer inn. Slike justeringer trenger ikke godkjenning fra departementene.

Tabell 5. Tidsplan for direktoratenes arbeid med justering av grenser i eksisterende områder.

Tidspunkt	Aktivitet
Fortløpende	Direktoratene godkjenner «enkle» grensejusteringer
2021 – vår/sommer	Direktoratene <ul style="list-style-type: none"> gjennomgår fylkenes innspill til behov for styrking av områder og justering av grenser. Direktoratene avgjør hvilke områder som skal gå videre med prosessen med å endre grenser. sender bestilling 1. mars til aktuelle fylker om utfyllende informasjon inkl. faglige og økonomiske vurderinger, samt avklaringer med kommuner, grunneiere og drivere vedr. justering av grenser. Frist 20. april 2021. leverer en tilråding til departementene 10. august.
2021 – høst	Departementene avgjør hvilke områder som skal endre grensene.

4.4 Økonomisk ramme, kostnader og finansiering av tiltak

De årlige tildelingene av tilskudd til områdene har siden 2009 variert fra 150 000 til 1,7 mill. kroner per område. Hovedårsaken til forskjellene i tildeling av tilskudd er de store variasjonene i områdenes arealstørrelse og antall drivere.

Med dagens økonomiske ramme på 37,3 mill. kroner, vil en utvidelse av nye områder bety at tildelingen til de 46 områdene som er med i utvalget i dag blir noe redusert. Tildelingene de siste årene har imidlertid ligget høyt sammenliknet med tiden før 2017, særlig siden budsjettet har økt mer enn antall områder, og at mange områder har vært i en oppstartsfase. I perioden 2017–2020 har særlig områdene som var innlemmet før 2017 fått en større tildeling enn tidligere. Det betyr at det i mange områder har vært mulig å ta unna større kostnadskrevende engangs- og investeringstiltak. Samtidig er det en mulighet for at det er skapt en forventning om en varig høy tildeling hos grunneiere og drivere, selv om direktoratene i tildelingsbrev til fylkene har skrevet at tildelingen ikke kan forventes å være på samme høye nivå i årene framover.

Direktoratenes anslag over gjennomsnittlig tildeling i områdene i 2018

I direktoratenes forarbeid til utvidelsen 2018–2020 anslo vi en gjennomsnittlig årlig tildeling på ca. 625 000 kroner til hvert område, og vi anså at det var økonomisk forsvarlig med 46 områder innenfor ordningen. Dette anslaget tok utgangspunkt i en årlig ramme på om lag 29,8 mill. kroner, og at om lag 1 mill. kroner årlig øremerkes til sentrale felles tiltak.

Fylkenes vurdering av minimumsbehov for tildeling til områdene, lokal tilpasning og prioritering av tiltak i ulike faser

For å få vite mer om hvilket økonomisk handlingsrom det er for utvidelse, ba direktoratene i spørreundersøkelsen fylkene om å oppgi et nøkternt anslag over minimumsbehov for årlig tildeling til hver av de 46 eksisterende områdene i den neste femårsperioden. Samlet oppga fylkene et årlig minimumsbehov på 36,370 mill. kroner. Det er om lag 790 000 i snitt per område, og høyere enn det direktoratene anslo som gjennomsnitt i 2018.

Tabell 6. Fylkenes vurdering av minimumsbehov for årlig tildeling 2020–2025.

Type tiltak	Minimumsbehov (kroner)
Tilskudd til engangs-/investeringstiltak	24 680 000
Tilskudd til drift/årlige tiltak	11 690 000
Totalt – årlig ramme	36 370 000

Forskriften gir rom for lokal tilpasning og prioritering av tiltak. Utgangspunktet for tildeling av tilskudd skal være forvaltningsplan, skjøtselsplaner, kostnadsoverslag og ajourførte satser og prioriteringer i kommunen.

I de fleste områdene blir det gitt tilskudd til både engangs-/investeringstiltak og tilskudd til drift/årlig tiltak. Det finnes imidlertid kommuner som kun prioriterer tilskudd til engangs-/investeringstiltak. Andre kommuner prioriterer å innvilge det meste av rammen til tilskudd til drift/årlig tiltak.

Fylkenes vurdering av minimumsbehov med hensyn til årlig tildeling for de ulike områdene varierer. For flere av områdene oppgir fylkene at minimumsbehovet er beregnet ut fra forbruksnivået de senere årene, og at dette har vært relativt høyt. For noen områder oppgir fylkene at det er vanskelig å vurdere langsiktig behov når områdene er i sitt første eller andre år.

Noen fylker skriver at for å opprettholde statusen og legitimiteten til ordningen er det viktig at det tilføres tilstrekkelig med midler, og ber om at den økonomiske rammen ikke reduseres. Dette blant annet fordi ordningen har etablert seg hos grunneierne, og interessen for å gjøre tiltak er stor.

Områdene er i ulike faser og det er ulike behov med hensyn til planlegging og tilrettelegging, investeringer, istandsetting, skjøtsel og drift. Over tid er det endringer med hensyn til hva som vektlegges av ulike typer aktiviteter i områdene. Mange områder er nylig innlemmet i ordningen, og behovet for midler til planlegging, kartlegging av verdier og tilrettelegging er større enn i områder som har vært med fra starten. Enkelte fylker er klare på at behovet for midler ikke avtar, og at økt antall områder forutsetter økt økonomisk ramme fra staten.

Noen fylker melder at når oppstarts- og investeringsfasen er over vil det bli mer behov for tilskudd til årlige tiltak. Andre skriver at de ikke innvilger årlige tilskudd, da dette må bli finansiert fra andre kilder. I andre områder oppgir fylkene er det uaktuelt å gi årlige tilskudd fordi det vil sprengte rammen når antallet drivere er så stort. I atter andre områder er

tilskudd til årlige skjøtselstiltak godt innarbeidet og hoveddelen av potten går til slike tiltak, og dette er noe det er ønskelig å videreføre.

Flere fylker melder at det er behov for å styrke innsatsen og øke satsene på tiltak i området, da disse ikke er justert siden oppstarten i 2009.

Samfinansiering med andre tilskuddsordninger

En stor del av de prioriterte tiltakene i områdene blir også finansiert fra andre tilskuddsmidler i landbruks- og miljøforvaltningen, eksempelvis fra Kulturminnefondet, Regionalt miljøprogram (RMP), Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL), tilskudd til naturforvaltningstiltak (trua naturtyper, trua arter, fjerning av fremmede skadelige arter) og Innovasjon Norge. Størrelsen på innvilget beløp fra andre ordninger vil variere fra år til år. I spørreundersøkelse ble ikke fylkene bedt om å spesifisere beløp fra andre kilder, eller å oppgi forventet finansiering fra andre kilder.

Framtidige økonomiske tilskuddsbehov vil avhenge av lokale tilpasninger og prioriteringer innenfor denne tilskuddsordningen, og om hvorvidt andre tilskuddsordninger i større eller mindre grad fortsatt kan bidra til å finansiere tiltak i disse områdene.

I dag praktiseres samfinansiering med andre tilskuddsordninger på en fleksibel måte i de ulike fylkene og kommunene. Flexibiliteten innebærer at grunneiere og drivere også har anledning til å søke om tilskudd fra andre lokale, regionale og statlige ordninger, i tillegg til tilskudd fra Utvalgte kulturlandskap. Når forvaltningen fatter vedtak om tilskudd til Utvalgte kulturlandskap vil de samtidig vurdere om det er andre ordninger som kan benyttes for det aktuelle tiltaket, eventuelt som spleiselag.

Denne fleksibilitet knyttet til samfinansiering av tiltak oppfatter direktoratene i all hovedsak som fordelaktig. En grunneier eller driver er ikke nødvendigvis opptatt av hvilken kilde hun får tilskudd fra, så lenge hun får innvilget tilskudd til et omsøkt tiltak. Det som imidlertid kan være utfordrende for søker, og saksbehandler, er å ha tilstrekkelig oversikt over hvilke tilskuddsordninger som kan være aktuelle for tiltak i området og hvilke krav og frister som gjelder de ulike tilskuddsordningene i landbruks- og miljøforvaltningen. Noen fylker har signalisert at det er behov for bedre veiledning om bruk av andre tilskuddsordninger i områdene. Direktoratene vil framover gi tydeligere veiledning til fylkene om bruk av ulike tilskuddsordninger i landbruks og miljøforvaltningen.

Direktoratenes vurdering av årlig tildeling til de eksisterende områdene

Ut fra den kunnskapen vi har om områdene i dag, vurderer vi at anslagene vi gjorde i 2018 for årlig tildeling var for lave for noen områder. Samtidig vurderer vi at fylkenes samlede innmeldte minimumsbehov i 2020 er noe høyt. Vi erkjenner at det aldri vil være «nok» tilskuddsmidler til å tilfredsstill alle behovene for tiltak i områdene. Kommunene må prioritere bruken av midlene ut fra den tildelingen de får fra fylkene. Som tidligere år må mange av de kostnadskrevende tiltakene tas over flere år. Det er også mulig med annen finansiering enn tilskudd til Utvalgte kulturlandskap for å utføre prioriterte tiltak.

Med utgangspunkt i fylkenes vurderinger mener direktoratene det er grunnlag for å justere opp direktoratenes anslag fra 2018 om gjennomsnittlig årlig tildeling til hvert område.

Begrunnelsen for oppjusteringen av gjennomsnittlig årlig tildeling til hvert område er:

- Flere fylker skriver at det er behov for å styrke innsatsen i områdene for et eller flere deltema landbruk, biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljø, jf. 4.1-4.3.
- Flere fylker skriver at det er behov for å øke satsene i eksisterende områder. I noen områder er ikke satsene justert siden 2009.
- Mange av områdene som ble innlemmet i perioden 2017–2020 har store arealer og mange grunneiere, og for noen av disse er det behov for å justere opp tidligere anslag.
- Det er behov for å endre grensene i noen eksisterende områder for å ivareta verdiene på en bedre måte. Dette vil for noen områder medføre behov for en større tildeling pga. økt areal som skal skjøttes, og flere drivere. For andre områder vil justering av grenser ikke ha økonomiske konsekvenser.

Direktoratene anslår at tilskuddsbehovene knyttet til de eksisterende 46 områdene i sum blir om lag 32,7 mill. kroner per år. Det tilsvarer en gjennomsnittlig årlig tildeling på om lag 710 000 kroner per område. Dette innebærer en økning på totalt 3,91 mill. kroner, eller gjennomsnittlig 85 000 kroner mer per område enn i direktoratenes anslag for gjennomsnittlig tildeling beregnet i 2018. Det nye anslaget har tatt hensyn til behov for å styrke innsatsen i eksisterende områder og ønsket om å skaffe rom for en moderat utvidelse med flere områder innlemmet i ordningen.

4.5 Oppsummering

Status og utviklingstendens ble vurdert som positiv, svakt positiv eller stabil for de aller fleste av de eksisterende områdene. Ingen områder har hatt en negativ utvikling, men fylkene oppgir en svak negativ utvikling for enkelte tema i noen få områder. De nyeste områdene, som fikk status som utvalgt kulturlandskap i 2017–2020, har naturlig nok ikke kommet like langt i arbeidet.

Svarene fra fylkene tyder på et behov for å styrke innsatsen når det gjelder landbruksdrift, biologisk mangfold og kulturminner i noen områder. Viktige tema som trekkes fram er behov for tiltak knyttet til rekruttering/generasjonsskifte i landbruket, stabil tilgang på beitedyr, opprettholde riktig skjøtsel for å ivareta biologisk mangfold og store behov for istandsetting av kulturminner inkludert prioriteringer av hva som bør tas først.

Fylkene oppgir behov knyttet til konkrete tiltak direkte i områdene og til tiltak som berører flere områder, og som det kan være mest hensiktsmessig å gjennomføre som regionale og sentrale felles tiltak. Direktoratene vil til enhver tid vurdere hvilke tiltak som skal prioriteres finansiert gjennom sentrale felles tiltak.

13 av områdene oppgir ønsker og behov for å endre eller justere grensene for å ivareta verdiene på en bedre måte, fire av disse er forholdsvis små endringer. Enkle grensejusteringer med god faglig begrunnelse fra fylkene, og som ikke medfører behov for økt tildeling, kan besluttes fortløpende av direktoratene uten godkjenning fra departementene. Større utvidelser behandles på lik linje med nye områder.

Noen fylker har signalisert at det er behov for bedre veiledning om bruk av andre tilskuddsordninger i områdene. Direktoratene vil framover gi tydeligere veiledning til fylkene om bruk av ulike tilskuddsordninger i landbruks- og miljøforvaltningen.

Direktoratene anslår at tilskuddsbehovene knyttet til de eksisterende områdene i sum blir om lag 32,7 mill. kroner per år. Det tilsvarer en gjennomsnittlig årlig tildeling på om lag 710 000 kroner per område.

5 Nye områder

5.1 Direktoratenes vurdering av de økonomiske mulighetene for utvidelse

Direktoratene vurderer det slik at en økonomisk ramme på 37,3 mill. kroner tillater en moderat utvidelse av antall områder i perioden 2021-2025. Tar vi hensyn til behovet for å styrke eksisterende områder, inkludert endring av grenser, og behov for økt tildeling til sentrale felles tiltak, anslår vi det økonomiske handlingsrommet for nye områder å være på om lag 3 mill. kroner. Antallet områder dette vil åpne for er avhengig av størrelsen på og antallet drivere i området, men vi anslår at det er rom for tre til fem nye områder.

Våre beregninger viser at ved å utvide med fire nye områder, til totalt 50 områder, vil en ramme på 37,3 mill. kroner kunne gi en gjennomsnittlig årlig tildeling per område på 714 000 kroner, altså nær vårt anslag på 710 000 kroner, se 4.4. I år med mindre behov for midler til sentrale felles tiltak vil det være rom for en tilsvarende større tildeling til områdene.

Tabell 7: Anslag fordeling av årlig ramme mellom eksisterende områder, nye områder og sentrale felles tiltak. Fordelingen vil kunne variere fra år til år.

Tiltak	Årlig ramme
Sentrale felles tiltak (anslag)	1 600 000
Eksisterende områder (anslag)	32 700 000
Utvidelse 3-5 nye områder (anslag)	3 000 000
Sum årlig ramme	37 300 000

5.2 Innspill fra fylkene med forslag til nye områder

Oppdatering av oversikten over aktuelle kandidater

I den omfattende innspillsrunden for nye utvelgelser i 2017 leverte regional forvaltning forslag på aktuelle kandidater. Disse forslagene ga i perioden 2017–2020 grunnlag for å velge ut 24 nye områder, samt utvide ett eksisterende område. Vurderingene bak forslagene fra fylkene ligger bare to og et halvt år tilbake i tid. Ved valg av nye områder i perioden 2020–2025 er naturlig å ta utgangspunkt i de 33 kandidatene fra 2017 som så langt ikke er blitt med i utvalget (også kalt «restlisten» fra 2017)¹⁸.

Fylkene har i 2020 vurdert at 28 av de 33 områdene på «restlisten» fortsatt er aktuelle kandidater.

Fem områder som var aktuelle i 2017 vurderes nå av fylkene som uaktuelle. Begrunnelsene for dette knyttes til store utbyggingsinteresser, liten interesse fra grunneiere eller kommune,

---

¹⁸ «Restlisten» fra 2017 omfattet 36 områder, men tre av disse var utvidelser av eksisterende områder. Disse behandles i 4.3

ønske fra kommune om å prioritere et annet område, og at områdets kvaliteter er ivaretatt gjennom utvelgelse av annet nærliggende område med tilsvarende kvaliteter.

Det har kommet til 25 nye kandidater på listen. Flere av disse nye forslagene er kjente områder fra Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap på 1990-tallet, og finnes i Naturbases datasett Verdifulle kulturlandskap. Noen områder inngår i eller er foreslått tatt inn i KULA-registeret. Ett forslag er landskapsvernområde.

Seks fylker oppgir at de i perioden 2017–2020 har fått henvendelser fra kommuner, grunneiere eller drivere med ønsker om at nye områder inngår i ordningen. Til sammen elleve områder er foreslått på denne måten. Fem av disse var også kandidater i 2017, mens seks er nye områder som ikke har vært vurdert tidligere. Av henvendelsene kom seks fra kommuner, fire fra grunneiere og en fra et grendelag i samarbeid med Norsk Landbruksrådgiving. Fylkene har stort sett gjort vurderinger knyttet til forslagene, men noen fylker har ikke rukket det.

På bakgrunn av fylkenes innspill foreligger nå en oppdatert oversikt over aktuelle kandidater som teller 53 områder.

Tabell 8. Antall områder som fylkene har foreslått som aktuelle kandidater i 2020

Type områdekandidater	Antall
Kandidater fra 2017 som fortsatt er aktuelle	28
Nye kandidater foreslått i 2020	25
Totalt antall aktuelle kandidater i 2020	53

Fylkenes prioritering av områdekandidater

Vi ba fylkene om å prioritere fra en til fem områdekandidater i eget fylke. Ti av elleve fylker pekte ut sin førsteprioritet. De fleste av disse var kandidater som var på «restlisten» fra 2017, men Vestland og Trøndelag har foreslått nye kandidater som førsteprioritet. Oslo ønsker ikke å prioritere nye kandidater til utvalget nå, men vil prioritere utvidelse av et eksisterende område.

Ti fylker oppga sin andreprioritet, halvparten fra 2017-listen og halvparten nye kandidater (Viken, Agder, Vestland, Trøndelag, Nordland). Det varierer i hvilken grad fylkene har oppgitt prioritet 3 til 5. Møre og Romsdal anser de fem prioriterte områdene som nokså likestilte.

Totalt har fylkene vurdert og prioritert 34 områder fra den nye oversikten på 53 aktuelle kandidater. Med fylkenes nye vurderinger i 2020 har direktoratene fått et nytt kunnskapsgrunnlag som kan benyttes i det videre arbeidet med å velge ut nye områder.

Tabell 9. Antall områder som fylkene har gitt en prioritet

Type prioriterte områdekandidater	Antall
Prioriterte kandidater fra 2017	22
Prioriterte nye kandidater, foreslått i 2020	12
Totalt antall aktuelle kandidater som fylkene har prioritert	34

Det er viktig å understreke at fylkene hadde relativt kort tid på å levere sine svar i samband med spørreundersøkelsen. Det var eksempelvis ikke forventet at de skulle avklare interesse hos grunneiere og drivere i denne innspillrunden. På samme måte som ved tidligere utvelgelsesprosesser er det viktig med gode lokale prosesser på forhånd. Forut for en eventuell utvelgelse må fylkene ha dialog med aktuelle kommuner, grunneiere og drivere for å sikre at arbeidet forankres godt lokalt. I denne prosessen vil nye vurderinger kunne føre til at kandidater på listen blir uaktuelle.

Direktoratene offentliggjør av disse grunner ikke noen oversikt over aktuelle kandidater og fylkenes prioriteringer i den fasen vi er i nå. Direktoratene tar sikte på å levere en tilråding til departementene høsten 2021 om hvilke områder som er aktuelle å innlemme, jf. 5.4.

5.3 Direktoratenes kriterier for utvelgelse

Med det oppdaterte kunnskapsgrunnlaget vi nå har, vurderer direktoratene at vi har mange gode kandidater som kan bidra til å utfylle utvalget på en god måte. Utvelgelsen av nye utvalgte kulturlandskap vil baseres på de samme kriterier som har fulgt satsingen fra starten i 2009:

Grunnleggende for utvalget er to absolutte kriterier:

1. Det skal i størst mulig grad omfatte jordbrukslandskap med både svært store biologiske og kulturhistoriske verdier
2. Det skal være realistisk å få til langsiktig skjøtsel og vedlikehold av områdene

Videre legges følgende kriterier til grunn:

- Helhetlig landskap
- Tidsdybde og kontinuitet gjennom tradisjonell drift og god hevd
- Representativitet (nasjonalt/regionalt) eller særpreg (spesielle enkeltområder)
- Formidlingsverdi

Videre bygger direktoratene på erfaringene i vurderingsarbeidet nedfelt i tilrådingsrapportene fra 15. mai 2017 og 22. januar 2018. Følgende momenter vil vektlegges ved valg av nye områder:

- De nye områdene skal bidra til at Utvalgte kulturlandskap i stadig større grad favner mangfoldet av ulike jordbrukslandskap i Norge. Viktige undertema her er
  - Type landskapsregion
  - Geografisk spredning
  - Driftstyper og driftsforhold
  - Forekomst av verdier knyttet til naturmangfold og kulturarv
  - Jordbrukshistorie
  - Etnisitet

- Fylkenes prioriteringer av områder
- Lokale ønsker, motivasjon og engasjement fra grunneiere og kommune for å bli med i Utvalgte kulturlandskap

5.4 Nye områder – prosess, antall og tidsplan for utvidelse

Som anført i 5.1 anslår direktoratene at det økonomiske handlingsrommet på 3 mill. kroner vil kunne favne tre til fem nye områder, avhengig av størrelsen på kandidatene.

Direktoratene er opptatt av at satsingen videreføres med høy kvalitet og gode prosesser. Dette forutsetter at de nye områdene velges ut basert på kriteriene og tilleggsmomentene i 5.3, og skjer i nær kontakt mellom direktorater, regional forvaltning og kommune. Videre viser all erfaring med satsingen at gode prosesser med grunneiere er en forutsetning for gode resultater.

Direktoratene vil gjennomføre utvelgelsesprosessen på samme måte som tidligere runder. Direktoratene vil gjennomgå oversikten over kandidater og avgjøre hvilke som skal gå videre med tanke på å anbefale tre til fem nye områder i 2021, og som kan innlemmes i utvalget innen 2025. Vi må ta høyde for at det vil ta noe tid å fremskaffe et godt nok kunnskapsgrunnlag for innlemming av nye områder.

Tabell 10. Forslag til tidsplan for direktoratenes videre arbeid med utvelgelse av nye områder

Tidspunkt	Aktivitet
2020 – høst	Direktoratene leverer <i>Plan for arbeid 2020–2025 Utvalgte kulturlandskap i jordbruket</i>
2021 – vinter	Oppdrag fra LMD og KLD til direktoratene i TB om utvelgelse av nye områder
2021 – vår/sommer	Direktoratene <ul style="list-style-type: none"> • gjennomgår aktuelle kandidater og avgjør hvilke det skal arbeides videre med • sender 1. mars bestilling til aktuelle fylker om utfyllende informasjon, inkl. faglige og økonomiske vurderinger, samt avklaringer med kommuner og grunneiere/drivere. Frist 20.april • leverer tilråding til departementene 10. august
2021 – høst	Departementene avgjør hvilke områder som får status innenfor ordningen Utvalgte kulturlandskap i jordbruket
2022 – vår	Arbeid med forvaltningsplaner settes i gang lokalt med regional bistand
2022 – 2025	Nye områder innlemmes i utvalget

5.5 Konsekvenser og risikofaktorer ved utvidelse av antall områder

Positive konsekvenser ved å innlemme flere områder i utvalget

Økt antall områder i ordningen Utvalgte kulturlandskap i jordbruket vil føre til at flere verdifulle kulturlandskap med verdier knyttet til naturmangfold, kulturarv og landbruksdrift blir ivaretatt. Mangfoldet av ulike typer jordbrukslandskap i Norge vil i større grad fanges

opp. Flere områder gjør ordningen mer synlig og bidrar til å forsterke satsingens funksjoner som utstillingsvinduer for jordbrukslandskapetets kvaliteter og verdier og jordbrukets produksjon av fellesgoder for samfunnet.

Negative konsekvenser ved å innlemme flere områder i utvalget

De økonomiske konsekvensene av en utvidelse vil sammenliknet med dagens situasjon gi noe redusert tildeling til eksisterende områder. Dette vil kunne påvirke innsats og resultater, og dempe motivasjon og aktivitet hos kommuner, grunneiere og drivere. Behovene knyttet til landbruksdrift, skjøtsel av biologisk mangfold og ivaretagelse av kulturarv er betydelige i alle områder. Vår vurdering er likevel at erfaringstallene våre som vi kom fram til i 4.4 og 4.5, samt det faktum at den økonomiske rammen har økt mer enn antall områder, kan forsvare en moderat økning i antall områder.

Administrative konsekvenser av en utvidelse kan bli større arbeidspress på kommunene. Nye områder er mer krevende å forvalte enn etablerte områder. Det samme kan gjelde oppfølgingen fra regionalt nivå.

Direktoratene viser til følgende mulige tiltak for å avbøte de negative konsekvensene:

- Finansiering fra andre kilder kan kompensere for lavere tildeling fra ordningen Utvalgte kulturlandskap
- Kommunene får tilført ressurser til forvaltning av ordningen
- Regionalt forvaltningsnivå beholder ressurser for å kunne bistå kommuner som har behov for faglig veiledning

En god forvaltning av områdene er videre avhengig av forutsigbarhet og langsiktighet. Det er en klar forventning at den økonomiske rammen på 37,3 mill. kroner opprettholdes. Denne rammen er en forutsetning departementene har satt for femårsplanen.

Risikofaktorer

Risikofaktorer kan være knyttet til usikkerhet om behovet for tildelinger i nye områder. Dette har vi ikke oversikt over i dag. Videre gjelder de generelle risikofaktorene for alle områder i ordningen også de nye – kanskje særlig knyttet til utbygging og nye tiltak som reduserer verdiene, rammebetingelser for landbruksdrift og manglende rekruttering og mangel på beitedyr. Direktoratenes vurdering er at gode prosesser før utvelgelsen vil redusere mulig risiko – nærmere bestemt ved:

- Grundig vurdering av verdiene og tilstanden i områdene, samt av muligheten for langsiktig drift, skjøtsel og vedlikehold
- Forvaltningsplaner utviklet gjennom god lokal prosess og involvering, og med klare prioriteringer av mål, tiltak og økonomiske vurderinger
- Involvering av grunneiere og kommuner, ikke minst avklaring av lokal motivasjon for å bli med

6 Oppsummering av anbefalinger

I det følgende oppsummeres direktoratenes viktigste anbefalinger fra kapittel 3-5, samt tidsplanene i en samlet oversikt. Vi vurderer at den årlige rammen på 37,3 mill. kroner gir rom for en viss styrking av eksisterende områder, noen endringer av grenser og en moderat utvidelse av antall områder som er omfattet av ordningen.

6.1 Forvaltning av ordningen

- Etter omfattende endringer i forvaltningen av ordningen fra 2020, kan en vurdere om det er behov for å evaluere effektene av omleggingene etter en tid.
- I tillegg til faste oppgaver kan det enkelte år være behov for særskilte rapporteringer, analyser og utredninger for å øke kunnskapen om effekter og vurdere resultater av ordningen. Slike oppgaver gis som særskilte oppdrag i tildelingsbrev. Eventuelle oppdrag fordrer god dialog mellom departement og direktorat i forkant.
- Direktoratene anbefaler at det, i de årene det er behov for det, settes av inntil 1,6 mill. kroner til sentrale felles tiltak. I de årene det er mindre behov for sentral ramme vil det gi åpning for noe høyere tildeling til områdene.

6.2 Eksisterende områder

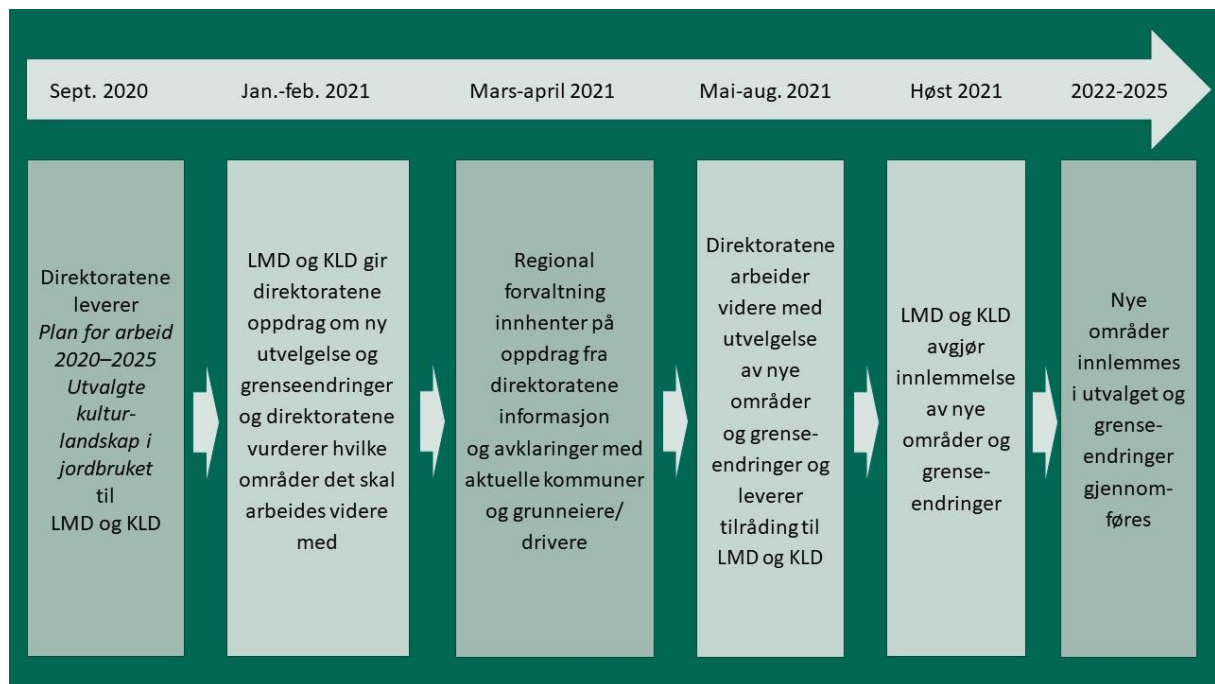
- Behovene for å styrke innsatsen i eksisterende områder vurderes årlig av kommuner og fylker og er en del av grunnlaget for rammetildelingen fra direktoratene til fylkene.
- Direktoratene vil til enhver tid vurdere hvilke sentrale felles tiltak som skal prioriteres.
- Direktoratene godkjenner enkle grensejusteringer i de eksisterende områdene fortløpende, mens større endringer vurderes parallelt med vurdering av forslag til nye områder.
- Direktoratene anslår at tilskuddsbehovene knyttet til de eksisterende områdene i sum blir om lag 32,7 mill. kroner per år. Det tilsvarer en gjennomsnittlig årlig tildeling på om lag 710 000 kroner per område.
- Direktoratene vil framover gi tydeligere veiledning til fylkene om bruk av ulike tilskuddsordninger i landbruks- og miljøforvaltningen.

6.3 Nye områder

- Med utgangspunkt i behovene for styrking av økonomien i eksisterende områder og sentrale felles tiltak anbefaler vi at 3 mill. kroner av den årlige rammen kan brukes til nye områder.
- Dette muliggjør en moderat utvidelse, som vil kunne favne tre til fem nye områder, avhengig av blant annet størrelsen.
- Direktoratene vil gjennomføre utvelgelsesprosessen på samme måte som i tidligere runder, i samarbeid med regional forvaltning, kommuner, grunneiere og drivere. Vi vil gjennomgå aktuelle kandidater og foreslå nye områder innen 10. august 2021, med tanke på å innlemme nye områder innen 2025.

6.4 Tidsplan

Direktoratene anbefaler følgende tidsplan for arbeid med utvidelser og endringer av grenser i perioden 2020–2025:

Figur 7. Anbefalt samlet tidsplan for arbeid med utvidelser og endringer av grenser.

Vedlegg 1 Oversikt over Utvalgte kulturlandskap i jordbruket i 2020

	OMRÅDENAVN	KOMMUNE	FYLKE	LANDSKAPSREGION
1	Bøensætre med plasser	Aremark	Viken	6 Dalsland
2	Rygge	Moss	Viken	2 Oslofjorden 3 Leirjordsbygdene på Østlandet
3	Øya og Nordre Eik	Nannestad	Viken	3 Leirjordsbygdene på Østlandet
4	Nordmarks-plasser	Oslo	Oslo	7 Skogstraktene på Østlandet
5	Sørkedalen	Oslo	Oslo	7 Skogstraktene på Østlandet
6	Finnskogen	Våler, Åsnes, Grue og Kongsvinger	Innlandet	7 Skogstraktene på Østlandet (7.3 Finnskogen)
7	Helgøya	Ringsaker	Innlandet	8 Innsjø- og silurbygdene på Østlandet
8	Vangrøftdalen og Kjurrudalen	Os	Innlandet	14 Fjellskogen i Sør-Norge
9	Nordherad	Vågå	Innlandet	11 Øvre dal- og fjellbygder i Oppland og Buskerud
10	Stølsvidda	Nord-Aurdal og Vestre Slidre	Innlandet	14 Fjellskogen i Sør-Norge
11	Gran	Gran	Innlandet	8 Østlandets innsjø- og silurbygder
12	Steinssletta	Hole og Ringerike	Viken	8 Østlandets innsjø- og Silurbygder
13	Leveld	Ål	Viken	11 Øvre dal- og fjellbygder i Oppland og Buskerud
14	Færder	Færder	Vestfold og Telemark	1 Skagerakkysten
15	Jomfruland og Stråholmen	Kragerø	Vestfold og Telemark	1 Skagerakkysten
16	Hjartdal og Svartdal	Hjartdal og Seljord	Vestfold og Telemark	12 Dal- og fjellbygder i Telemark og Agder
17	Rygnestad og Flateland	Valle	Agder	12 Dal- og fjellbygder i Telemark og Aust-Agder
18	Furøya	Tvedestrand	Agder	1 Skagerakkysten

19	Vest-Lista	Farsund	Agder	19 Jæren og Lista
20	Rennesøy	Stavanger	Rogaland	21 Ytre fjordbygder på Vestlandet
21	Suldal	Suldal	Rogaland	23 Indre bygder på Vestlandet
22	Gjuvslandslia	Kvinnherad	Vestland	22 Midtre bygder på Vestlandet
23	Ullensvang	Ullensvang	Vestland	15 Lavfjellet i Sør-Norge 23 Indre bygder på Vestlandet
24	Havrå	Osterøy	Vestland	22 Midtre bygder på Vestlandet
25	Lærdal	Lærdal	Vestland	23 Indre bygder på Vestlandet
26	Grinde og Engjasete	Sogndal	Vestland	23 Indre bygder på Vestlandet
27	Ormelid	Luster	Vestland	23 Indre bygder på Vestlandet
28	Stadlandet	Stad	Vestland	20 Kystbygdene på Vestlandet
29	Hjørundfjorden og Norangsdalen	Ørsta og Volda	Møre og Romsdal	22 Midtre bygder på Vestlandet
30	Alnes	Giske	Møre og Romsdal	20 Kystbygdene på Vestlandet
31	Fjellgardane i Sunndal	Sunndal	Møre og Romsdal	27 Dal- og fjellbygdene i Trøndelag 15 Lavfjellet i Sør-Norge
32	Klevgardan	Oppdal	Trøndelag	27 Dal- og fjellbygdene i Trøndelag 16 Høgfjellet i Sør-Norge
33	Seterdalene i Budalen	Midtre Gauldal	Trøndelag	27 Dal- og fjellbygdene i Trøndelag
34	Frostating	Frosta	Trøndelag	26 Jordbruksbygdene ved Trondheimsfjorden
35	Austrått	Ørland	Trøndelag	25 Fjordbygdene på Møre og i Trøndelag
36	Tarva	Ørland	Trøndelag	24 Kystbygdene på Nordmøre og i Trøndelag
37	Kvelia	Lierne	Trøndelag	28 Skog- og innlandsbygdene i Nord-Trøndelag
38	Leka	Leka	Trøndelag	30 Nordlandsverran
39	Blomsøy-Hestøy og Skålvær	Alstahaug	Nordland	30 Nordlandsverran 29 Kystbygdene i Helgeland og Salten
40	Engan-Ørnes og Kjelvik	Sørfold	Nordland	32 Fjordbygdene i Nordland og Troms

41	Engeløya	Steigen	Nordland	29 Kystbygdene i Helgeland og Salten 30 Nordlandsverran
42	Røst	Røst	Nordland	30 Nordlandsverran
43	Skallan – Rå	Kvæfjord	Troms og Finnmark	32 Fjordbygder i Nordland og Troms
44	Skárfvággi/ Skardalen	Gáivuotna Kåfjord Kaivuono	Troms og Finnmark	32 Fjordbygder i Nordland og Troms
45	Goarahat og Sandvikhalvøya	Porsángu Porsanger Porsanki	Troms og Finnmark	40 Fjordene i Finnmark
46	Sää'msijdd/Skoltebyen /Kolttakylä	Sør-Varanger	Troms og Finnmark	40 Fjordene i Finnmark

Vedlegg 2 Bestillingsbrev til regional forvaltning av 20.april 2020

20.04.2020

Til

Fylkesmannsembetene – landbruks- og miljøforvaltningen
Fylkeskommunene – kulturminneforvaltningen
Sametinget

Spørreundersøkelse

Plan for videre arbeid med Utvalgte kulturlandskap i jordbruket fra 2020 til og med 2025

Bestilling til fylkene – frist 20. mai

Bestilling

Landbruksdirektoratet, Miljødirektoratet og Riksantikvaren har fått i oppdrag fra Landbruks- og matdepartementet og Klima- og miljødepartementet å

...levere forslag til plan for videre arbeid med Utvalgte kulturlandskap i jordbruket fra 2020 til og med 2025. Planen skal vurdere status for ordningen og muligheter for utvelgelse av nye område, inkludert en tidsplan, samt behovet for eventuelt å styrke eksisterende områder. Planen skal baseres på gjeldende økonomiske rammer. Frist 15.09.20.

Direktoratene ønsker bistand fra regional landbruks-, natur- og kulturminneforvaltning til to tema i planen:

- Vurdere behovet for å styrke eksisterende områder
- Se på muligheten for å innlemme nye områder i satsingen

Direktoratene har laget en digital spørreundersøkelse som vi ber dere om å besvare.

Link til undersøkelsen her: <https://no.surveymonkey.com/r/SL7V7NJ>

Frist for svar er 20. mai.

Fylkesmannens landbruksavdeling koordinerer arbeidet. Det er viktig at regional kulturminneforvaltning og fylkesmannens miljøvern avdeling involveres og dermed sikrer

fortsatt tverrfaglig og tverretatlig forankring av svarene. Innspillene skal baseres på eksisterende kunnskap. Vi ber ikke om nye undersøkelser.

Før dere starter utfyllingen i den digitale spørreundersøkelsen, er det lurt å ha sett på spørsmålene i forkant. De er derfor gjengitt under for at alle skal kunne sette seg inn i dem før samråd og utfylling i den digitale spørreundersøkelsen.

Det kan bli aktuelt å be om utdypende opplysninger om enkelte områder, gjennom en tilleggsbestilling i løpet av juni.

Har dere spørsmål til undersøkelsen, ta kontakt med Ragnhild Hoel hos Riksantikvaren (98202763).

Bakgrunn

Antall områder i *Utvalgte kulturlandskap i jordbruket* økte fra 22 i 2016 til 46 i 2020. De økonomiske rammene for ordningen økte i samme periode fra 12 til 37,3 mill. kr. Departementene har bedt oss å legge 37,3 mill. kr årlig til grunn for planperioden 2020-25.

I 2017 leverte fylkene omfattende innspill på omkring 60 aktuelle områder. Dette materialet dannet basis for utvelgelse av nye områder, samt utvidelse av ett, i perioden 2017-2020. Leveransene fra fylkene ligger bare to og et halvt år tilbake i tid, og ved vurdering av eventuelle nye områder i perioden 2020-2025 mener vi det er naturlig å ta utgangspunkt i «restlisten» fra 2017 og oppdatere denne. Det er et mål at nye områder skal bidra til at *Utvalgte kulturlandskap i jordbruket* i større grad favner mangfoldet av ulike jordbrukslandskap i Norge. I vedlegg 1 og 2 finner dere oversikter over henholdsvis eksisterende områder og de som ikke kom med ved utvelgelsen i 2017. I listene angis også områdetype, landskapsregion og jordbruksregion¹⁹, for overblikk og for å bidra til å identifisere hvilke typer jordbrukslandskap som mangler i utvalget. Vi understreker samtidig at andre kriterier kan tale for å innlemme områder i landskapsregioner som allerede er med i utvalget.

Både ved videreføring av områdekandidater fra 2017 og ved nye områdeforslag anbefaler vi at fylkene har dialog med kommunene om interessen for deltakelse og for å orientere om denne planprosessen. Vi anbefaler imidlertid å avvente ytterligere avklaringer med grunneiere og brukere.

Utvalget baseres på samme kriterier som tidligere.

---

¹⁹ Landskapsregion og jordbruksregion refererer til Nasjonalt referansesystem for landskap hos NIBIO <https://www.nibio.no/tema/landskap/landskapskart/nasjonalt-referansesystem-for-landskap>

Grunnleggende for utvalget er to absolutte kriterier:

1. Det skal i størst mulig grad omfatte jordbrukslandskap med både svært store biologiske og kulturhistoriske verdier
2. Det skal være realistisk å få til langsiktig skjøtsel og vedlikehold av områdene

Videre legges følgende kriterier til grunn:

- Helhetlig landskap
- Tidsdybde og kontinuitet gjennom tradisjonell drift og god hevd
- Representativitet (nasjonalt/regionalt) eller særpreg (spesielle enkeltområder)
- Formidlingsverdi

Se nærmere om formål og kriterier i rapporten *Utvalgte kulturlandskap i jordbruket* av 1. juli 2007 her:

<https://www.landbruksdirektoratet.no/no/miljo-og-okologisk/kulturlandskap/utvalgte-kulturlandskap#publikasjoner--rapporter-og-nyhetsbrev-mm->

Kort om prosessen framover

1. Resultater fra denne spørreundersøkelsen, fylkenes prioriteringer og forslag, vil være rådgivende for planlegging av arbeidet fremover, både for oppfølging av eksisterende områder og hvor mange nye og hvilke områder som bør innlemmes i utvalget de neste fem årene. Vi vil understreke at vi i denne bestillingen (frist 20. mai) kun ber om en rask avklaring av hvilke områder som er aktuelle kandidater.
2. Direktoratene skal levere planforslaget til departementene 15. september.
3. Den videre prosessen etter tilbakemelding fra departementene kan medføre behov for ytterligere innspill fra og avklaringer med regional og kommunal forvaltning.

Vi ser fram til svarene deres – lykke til med arbeidet!

Link til undersøkelsen: <https://no.surveymonkey.com/r/SL7V7NJ>

På vegne av Landbruksdirektoratet, Miljødirektoratet og Riksantikvaren

Vennlig hilsen

Jostein Løvdal (e.f.)

fungerende seksjonssjef

Ragnhild Hoel

seniorrådgiver

Vedlegg 1: Oversikt over eksisterende områder i Utvalgte kulturlandskap i 2020

Vedlegg 2: Oversikt over områder som ble spilt inn fra fylkene i 2017 (inkludert forslag om utvidelse) og som ikke kom med ved utvidelse av ordningen 2017-20 – «restlisten»

Vedlegg 3 Spørreundersøkelse regional forvaltning

28.04.2020

Spørreundersøkelse

Plan for videre arbeid med Utvalgte kulturlandskap i jordbruket fra 2020 til og med 2025

Bestilling til fylkene – frist 20. mai

Første del av skjema fylles ut for hvert område. Andre del besvares fylkesvis.

Del 1

Område og fylke

1. Hvilket fylke representerer dere? *Nedtrekksmeny med 11 fylker*
2. Hvilket område representerer dere? *Nedtrekksmeny med 46 områder*
3. Hvilket år ble området innlemmet i ordningen? *Nedtrekksmeny med årstall*

Kostnadsoverslag i de eksisterende utvalgte områdene

En utvidelse av ordningen vil bety en mindre ramme til det enkelte område. Tildelingene de siste årene har imidlertid ligget høyt sammenliknet med før 2017, siden budsjettet har økt mer enn antall områder. Direktoratene har behov for en oppdatert og nøktern vurdering av hva som er minimumsbehovet for hvert enkelt område i årene fremover. Vi understreker at vi forstår at dette må bli omtrentlige anslag

4. Oppgi minimumsbehov (kroner) for årlig ramme for tilskudd til engangs-/investeringstiltak
Liten tekstboks 200 tegn
5. Oppgi minimumsbehov (kroner) for årlig ramme for tilskudd til drift/årlig tiltak
Liten tekstboks 200 tegn
6. Eventuelle kommentarer til overslagene

Status og behov for å styrke eksisterende områder

Gjennom årsrapportene fra fylkene har direktoratene fått et godt generelt inntrykk av situasjonen i de ulike områdene, samt trusler og utfordringer de står overfor. Vi trenger imidlertid en overordna vurdering av status i områdene og hvor godt miljøverdier og landbruksdrifta ivaretas. Dette basert på tiltak som gjennomføres, samt i hvilke områder det eventuelt er utfordringer og behov for å styrke arbeidet for å oppnå ønska utvikling innenfor formålet med ordningen. Ta gjerne kontakt med kommunene i disse vurderingene.

7. Gi en kort tilstandsbeskrivelse for det utvalgte området med de verdiene som lå til grunn for utvelgelsen. Inkluder alle tre tema som satsingen favner (landbruksdrift, biologisk mangfold og kulturminner).
Tekstfelt med grense for antall ord – maks 200
8. Vi ønsker en vurdering av status (utviklingstendenser siden innlemmelsen i utvalget) for de tre temaene satsingen favner.
Fem valg per hvert tema, bokser det klikkes i
  - Landbruksdrift (*oppgi om utviklingstendensen i området er positiv, svakt positiv/stabil, stabil, svakt negativ/stabil eller negativ*)
  - Biologisk mangfold (*oppgi om utviklingstendensen er positiv, svakt positiv/stabil, stabil, svakt negativ/stabil eller negativ*)
  - Kulturminner (*oppgi om utviklingstendensen er positiv, svakt positiv/stabil, stabil, svakt negativ/stabil eller negativ*)

Vi ønsker å vite om det spesielle behov for å styrke innsatsen for å sikre verdier og oppnå bedre effekt innen ett eller flere av temaene som satsingen favner.

Gi en verdi for hvert tema, skala 1-5 (Lite behov – stort behov) + tekstfelt der det er mulig å utdype behov for styrking

9. Er det spesielle behov for å styrke innsatsen for å sikre landbruksdrift i området?
F.eks. for å bidra til rekruttering eller ved generasjonsskifte, for å øke driftsbidrag fra brukere utenfor området, øke antall beitedyr, finansiere større investeringer i driftsbygning eller maskiner eller løse konflikt rovdyr-beitedyr
10. Er det spesielle behov for å styrke innsatsen for å sikre biologisk mangfold i området?
F.eks. få bedre kunnskap om arter og naturtyper, styrke skjøtsel av viktige naturtyper eller tiltak mot fremmede arter
11. Er det spesielle behov for å styrke innsatsen for å sikre kulturminner i området?
F.eks. tilstandsvurdering og istandsetting av bygninger eller skjøtsel av arkeologiske kulturminner
12. Er det andre behov som trenger styrket innsats i området? F.eks. oppnå bedre sikring mot utbygging i kommuneplanens arealdel eller tiltak mot press fra turisme
13. Er det behov for å justere grensene for området?
Med grensejustering menes utvidelse, reduksjon eller flytting av grense.
  - Nei, ikke behov

- Ja, behov for å utvide
F.eks. for å oppnå et mer helhetlig landskap, bedre dekning av natur- og kulturminneverdier eller inkludere flere aktive bønder
  - Ja – behov for reduksjon av området
F.eks. for å få en mer håndterlig størrelse eller det er skjedd en forringelse av delområder etter inngrep
  - Ja – flytting av grensene (med omtrent samme totalareal)
- Hvis du har krysset av for et av «ja»-alternativene over:
Hva er bakgrunnen for behovet og hvor store endringer det er snakk om i areal/antall drivere?
Tekstfelt

14. Er det andre forhold knyttet til status eller behov for styrking eller justering av grenser som ikke har blitt dekket opp av tidligere spørsmål?
Tekstfelt

Del 2

Muligheter og forslag til utvelgelse av nye områder

Disse spørsmålene besvares bare en gang pr. fylke. Hovedformålet her er å kartlegge hvilke områder det er interesse for å gå videre med.

15. Har fylket de siste årene mottatt henvendelser fra kommuner, grunneiere eller lignende om nye områder som ønsker å inngå i ordningen *Utvalgte kulturlandskap i jordbruket*?
- Ja
  - Nei
- Hvis ja, oppgi navn på området/områdene og en kort beskrivelse av området/områdene. Oppgi hvem som har kommet med henvendelsen.
Tekstfelt

Det er behov for å oppdatere listen med aktuelle områdekandidater i fylket med utgangspunkt i «restlisten» (vedlegg 2).

16. Er det områder i ditt fylke som bør fjernes fra «restlisten», dvs ikke lenger er aktuelle kandidater til å bli et nytt utvalgt område (se vedlegg 2)?
F.eks. begrunnet i manglende interesse og motivasjon fra kommune eller grunneiere under prosessen i 2017 eller senere, ny vurdering av verdier eller forringelse av verdier
- Oppgi navn på områder som bør fjernes og gi en kort begrunnelse.
Besvares kun dersom det er aktuelt
Tekstfelt

17. Er det nye områder i ditt fylke som bør inn på «restlisten» over aktuelle kandidater?

Foreslå i så fall 1-5 områder som bør inn på «restlisten»

F.eks. basert på ny kunnskap om biologisk mangfold eller kulturarv, ny kunnskap om bevisste og motiverte grunneiere eller nye henvendelser fra områder eller kommuner.

Oppgi navn på område og kort begrunnelse og beskrivelse samt angivelse av områdetype, landskapsregion, jordbruksregion, og omtrentlig areal.

Tekstfelt

18. Oppgi fylkets forslag til prioritering av egne områdekandidater, inkludert både «restlisten» fra 2017 og nye forslag 2020.

5 nummererte felt/1.prioritert, 2. prioritert osv

19. Har dere andre kommentarer til undersøkelsen?

Tekstfelt

Vedlegg 4 Årsoversikt over direktoratenes arbeid med årsrapporter, budsjettinnspill og tildelingsbrev

Tidspunkt	Hendelse	Ansvar	Mottaker	Kommentar
Desember/ februar	Tildelingsbrev til direktoratene	LMD, KLD	Ldir, Mdir, RA	Tildelingsbrevene kommer på ulike tidspunkt til de ulike direktorat. Foreløpig tildelingsbrev foreligger i ultimo november
15. februar	Innspill til jordbruksoppjøret - virkemiddelvurdering (VMV)	Ldir	LMD	Landbruksdirektoratet leverer årlig innspill til jordbruksforhandlingene. Tall og informasjon om Utvalgte kulturlandskap inngår her
1. mars	Årsrapport om virksomheten	FM	KMD	Rapportering om aktiviteter, resultat og måloppnåelse fra Tildelingsbrev (TB) og avvik i Virksomhets- og økonomiinstruks (VØI). Jf. mal i styringsportalen for fylkesmannen
31. mars	Årsrapport om virksomheten	Ldir, Mdir og RA	LMD, KLD	Alle tre direktorat leverer årlig egne årsrapporter om virksomheten og oppdrag gitt i TB. Tall og informasjon om Utvalgte kulturlandskap inngår her
31. mars	Årsrapport om Utvalgte kulturlandskap	Ldir*	LMD og KLD	Hovedsakelig sammenstilling av informasjon fra Agros
31. mars	Miljøstatistikk publiseres på nett	Ldir		Miljøstatistikk, inkl. data om Utvalgte kulturlandskap, publiseres på Ldirs nettsider
Medio april	Vår møte mellom LMD, KLD, LDIR, Mdir, RA	LMD/KLD		Årlig møte mellom direktorater og departementer. Om ordningen, årsrapport og oppdrag
Primo september	Starte prosess med neste års styringsdokumenter	Ldir, Mdir, RA, LMD, KLD	KMD	Styringsdokumentene VØI og TB inneholder rammer og føringer for virkemidlene – lokalt, regionalt og nasjonalt. Arbeid med å formulere nye krav og tekster til dokumentene

Medio oktober	Utsendelse av rapporteringsskjema	Ldir*	FM	Oppdatere mal og sende rapporteringsskjema til FM. Bestilling budsjettinnspill og rapportering på virkemidler med fylkesvise rammer
20. november	Fylkesmennene leverer budsjettinnspill og rapportering på virkemidler med fylkesvise rammer	FM	Ldir*	Kommunene og FM må i samarbeid utarbeide rutiner og systemer for innhenting og utarbeiding av rapporter, forbruksprognoser og budsjettinnspill på lignende måte som for andre LUF-ordninger
Medio november	Avklare neste års tildeling - sentrale felles tiltak	LMD, KLD	Ldir*	Ldir sender notat til LMD og KLD og ber om tilbakemelding på forslag til neste års budsjett for sentrale tiltak (Ikke avklart framgangsmåte med LMD/KLD)
Primo desember	Avklare neste års tildeling til fylkene	Ldir*		
Medio desember	Oversendelse til LMD, tekst og tildeling til fylkene	Ldir*	LMD	
20. desember	Virksomhets og økonomiinstruks (VØI) og Tildelingsbrev (TB) sendes FM	KMD	FM	Styringsdokumenter som inkl. belastningsfullmakt av fylkesvis tildeling til FM. Omtale av oppgaver og krav til rapportering. Publiseres i styringsportalen for fylkesmannen. FM skal sende tildelingsbrev med føringer for bruk av midlene og fordele rammen i Agros til kommunene.

* Ldir står som ansvarlig, men oppgavene utføres i tett samarbeid med Mdir og RA

Forkortelser: Fylkesmannen (FM), Landbruksdirektoratet (Ldir), Miljødirektoratet (Mdir), Riksantikvaren (RA), landbruks- og matdepartementet (LMD), Klima- og miljødepartementet (KLD), Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD)

Baksidefoto:

De 46 områdene som er med i ordningen Utvalgte kulturlandskap i jordbruket i 2020

Fotografer (i rekkefølge, linje for linje): Fylkesmannen i Hordaland (Gjuvslandslia), Koppang landbruk (Bøensætre med plasser), Kari Stensgaard (Stølsvidda), Audun Steinnes (Rennesøy), Marit Schrøder Elvik (Engeløya), Arnvid Sæther (Klevgardan), Oskar Puschmann (Røst), Jørn Jensen (Leveld), Ragnhild Hoel (Nordherad), Oskar Puschmann (Skárfvággi/Skardalen), Yngve Rekdal (Vangrøftdalen og Kjurrudalen), Krister Haddal (Alnes), Øivind Berg (Furøya), Ragnhild Hoel (Tarva), Telemarksavisa (Jomfruland og Stråholmen), Erik Stenvik (Leka), Oskar Puschmann (Vest-Lista), Birger Nesholen (Finnskogen), Robert Nygård (Skallan – Rå), Leif Hauge (Lærdal), Oskar Puschmann (Færder), Niels Johansen/Hotel Ullensvang (Ullensvang), Anders Håan (Nordmarksplasser), Oskar Puschmann (Engan-Ørnes og Kjelvik), Arve Kjersheim (Sää’msjidd/Skoltebyen/Kolttakylä), Leif Hauge (Stadlandet), Per Urke (Hjørundfjorden og Norangsdalen), Ragnhild Hoel (Sørkedalen), Fylkesmannen i Møre og Romsdal (Fjellgardane i Sunndal), Leif Hauge (Ormelid), Ole Jacob Reichelt (Helgøya), Ellen Svalheim (Rygnestad og Flateland), Ingeborg Magerøy (Havrå), Kari Kolle (Frostating), Kjetil Palmquist (Rygge), Ragna Gunn Bye (Blomsøy-Hestøy og Skålvær), Oskar Puschmann (Seterdalene i Budalen), Oskar Puschmann (Øya og Nordre Eik), Oskar Puschmann (Gran), Ørland Kultursenter Austrått), Ingvill Buen Garnås (Hjartdal og Svartdal), Jørn Jensen (Steinssletta), Leif Hauge (Grinde og Engjasete), Jarle Lunde (Suldal), Oskar Puschmann (Goarahat og Sandvikhalvøya), Roy Kveliaunet (Kvelia)

